

ȘCOALA NOASTRĂ

Revistă lunară de educație, cultură profesională
și afirmare națională a Asociației Învățătorilor Secția Sălaj

== Anul XVII. — Zălau, Ianuarie 1970 — Nr. 5. ==

C U P R I N S U L :

<i>Redacția</i> : In prag de an nou	151
<i>Ionel P. Diaconu</i> : Învățătorul și Statul	155
<i>Simion Oros</i> : Manifestări profesionale	158
<i>Ion Ardeleanu sen.</i> : Din garda veche: Victor Deleu . . .	164
<i>Gh. Corniș-Pop</i> : Horia, Cloșca și Crișan în oglinda rebreniană	169
<i>Gh. Bălaj</i> : Independența școlii primare de stat	185
<i>Ion Ardeleanu sen.</i> : Despre dascăli sălăjeni de odinioară	187
<i>Nic. Roș</i> : Divertisment tragic	188

PAGINA JURIDICĂ

Dr. Ionel Ciobanu: Condica proceselor învățătoarești . . . 193

CĂRȚI — REVISTE

Gramatica limbii române (206) — *Conceptul de artă populară de Al. Dima (209)* — *Istoria filosofiei moderne (211)* — *Revista Fundațiilor Regale (213)*
— *Istoria Unirii Românilor (215)* —

CRONICĂ — INFORMAȚIUNI

Sedința comisiei juridice — *Pagina juridică (217)* — *Numire de director*
— *Redacționale (218)* —

Buletinul Inspectoratului Școlar Județean
Poșta Redacției

ȘCOALA NOASTRĂ

REVISTA LUNARĂ DE EDUCAȚIE,
CULTURĂ PROFESIONALĂ ȘI AFIRMARE NAȚIONALĂ
A ASOCIAȚIEI INVĂȚĂTORILOR SECȚIA SĂLAJ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Anul XVII - Nr. 5 - Ianuarie 1940.

Institutul de Arte Grafice „Luceafărul“ Zălau

IN PRAG DE AN NOU...

Pășim cu neliniște peste hotarul care desparte, convențional, eternitatea curgerii vieții. Ziua de 1 Ianuarie nu este gravată nicăeri în natură; aceasta nu are începuturi și sfârșituri sărbătorești, înșirate în durate înfime dealungul existenței sale. În momentul declanșării celor douăsprezece bătăi, în ceasul omului, din noaptea Revelionului, natura este tot așa de impasibilă ca întotdeauna. Trece cu nepăsare suverană pe lângă toate scrijelările semnificative pe cari i le facem.

Singur sufletul omenesc, care a împodobit natura cu frumusețea conștientă, care a smuls aceasta frumusețe în ochii săi, în inima sa, care a valorificat aceasta podoabă gratuită, fără folos, în opere gustate, în creații, cari înalță pe om deasupra naturii, a așezat ad-hoc clipe de opriri spirituale, momente în care toată ființa i se transfigurează, fără motiv, gratuit, întocmai ca în creația artistică. În aceste halte, dealungul timpului, omul face artă, se iluzionează, se pierde într'o lume cu alte valori, cu alte date decât aceea pe care o trăește cotidian.

Omul lucrează cu scadențe mici, pe măsura propriei sale vieți. Mecanismul vieții spirituale are mobile cari se înșiră, în timp, foarte aproape, pentru a întreține durata unei emoții care s'ar stinge prea

repede. Din aceasta cauză, inventivitatea omului s'a întrecut pe sine în așezarea și dozarea haltelor spirituale, a adevăratelor „halte de ajustare“ din viața militară.

Clipa „Anului Nou“ răspunde acestei ajustări; este momentul bilanțurilor și a proiectelor. Ca Zeul Ianus din mitologia Romei, omul stă pe pragul anului scindat în două: cu o față spre trecut, cu cealaltă îndreptat spre viitorul nesigur. În această atitudine culege, din semnificația anului scurs, motive de profeții și dorinți pentru cel care vine.

Un dureros scepticism i se citește pe „fețe“: știe că totul va fi așa cum a mai fost și că nimic nou nu i se va întâmpla, pentru că privirea care contemplă trecutul apus și aceia care scontează viitorul dorit mai bun, este însuflețită de acelaș spirit, de acelaș corp. Acelaș destin privește la anul care-și îngroapă ultimele svârcoliri ca și la zorii cari se bănuiesc dar nu se arată, din noul an. Nici o deosebire între cele două capete, decât doar o slabă dorință de mai bine, de altceva în fața viitorului. Iată eterna uniformitate a vieții exprimată într'o figură mitologică.

Istoria este trăită de aceiași oameni cari părăsesc ultimele acorduri ale anului trecut; aceștia vor lucra la fel, vor fi la fel ca anul trecut, ca întoldeana. Anul nou nu va aduce nimic pentru că omul nu se schimbă, natura nu i-a înscris în suflet, ca semn al renașterii, aceasta haltă convențională. Este o constatare foarte tristă pentru viața omului, pentru covârșitoarea lui dorință de mai bine, și blestemul faptelor sale, cari îl susțin mereu pe aceiași linie a ratării.

Din acest gând sumbru al neputinței de mai

bine, îl smulge pe om formidabila putere pe care o are: Speranța, dorința de mai bine. In numele acestei puteri înțelegem și noi să așternem aceste câteva constatări festive.

Bilanțul anului trecut? Trist.

In viața internațională: un nou războiu mondial, o nouă dovadă că sufletul omenesc nu și-a găsit încă matca în care să trăiască.

In viața națională: un an de aprigă pregătire pentru stăvilirea dușmanilor cari ne-ar ataca țara; un an de cimentare definitivă a unirii sufletești între Români, cimentare făcută sub focul aceleași primejdii, în exercitarea aceleași griji pentru țară.

Aceste sunt cele două fețe ale bilanțului.

Prognoastic pentru anul viitor:

Trecerea solemnă dintr'un an într'altul s'a făcut sub semnul așteptării. Intreaga lume așteaptă, stă nerăbdătoare: ce va aduce noul an în mersul războiului anglo-franco-german și finlando-sovietic. Viața Europei, mai ales, de rezolvirea acestor războaie atârnă.

Semnul, zodia anului 1940, va fi așteptarea în pregătire pentru orice eventualitate.

Nu se știe ce fel de an va înscrie Istoria cu anul care vine: va fi anul Păcii sau anul celei mai grozave lupte și prăbușirii din toată viața acestei omeniri nenorocite?

Ca nici odată poate, omenirea, în clipa sfârșitului de an, simțită cu fiorii întregii ființe, a dorit exasperat suspendarea curgerii timpului, oprirea viitoarelor nenorociri, în umbra dinapoia căreia pândesc. Și tot ca niciodată, vom avea ocazia să simțim materialitatea timpului, existența lui, când ne va duce zi de zi spre desnodămintele tragice.

Pentru umanitatea întreagă, dorința cea mai fierbinte este de a-și regăsi liniștea și pacea ca să se poată devota altei cauze cu mult mai valoroase: progresul culturii și civilizației.

Pentru țara noastră, sufletul tuturor Românilor dorește ca să putem sta la o parte de focul ucigător al războiului, uniți, între hotare inviolabile, pregătiți pentru orice eventualitate. Dacă alte popoare își rezolvă destinul istoric cu armele, cel puțin noi să participăm la viața culturală, care nu trebuie să moară niciodată.

În actualele circumstanțe, nu mai folosim urarea „La mulți ani”, (pe cari nu-i dorim așa cum au fost) ci urăm cu salutarea blândului Cristos:

— „Pace!”

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Redacția.

INVĂȚĂTORUL ȘI STATUL

»Voi sunteți piatra de bază a Statului și pe umerii voștri stă năzuința de mai bine a zilelor de mâine«.

În puținele rânduri ce le voi scrie, voi încerca să dau explicația acestui motto (al cărui autor îmi scapă), fiindcă ni se potrivește nouă învățătorilor de azi. Voi încerca să dau chiar adevărata mizerie în care ne sbatem, ca drept recompensă a muncii grele pe care o ducem.

Să vorbim cât mai real și cât mai obiectiv, să ne închipuim că nu suntem învățători. Ne considerăm ca făcând parte din altă tagmă și să privim pe învățător așa cum privim artistul pe scena teatrului. Desigur că ne vine foarte greu s-o facem aceasta, fiindcă eul sufletesc nu se poate împărți ușor în eu cercetător și eu de cercetat. Dar totuși să încercăm, ca să putem înțelege mai bine. Suntem deci spectatorii unui învățător care profesează. Am fost cu toții copii mici și ne aducem aminte cu câtă greutate am pus primul pas pe pragul școlii. Ni se părea ceva de netrecut. Învățătorul ne-a primit, ne-a desbrăcat și ne-a așezat în bănci. Ne-a întrebat cum ne cheamă, ne-a învățat cum să folosim batista, care până atunci o țineam în buzunar ca pe ceva ce nu era permis să punem mâna; iar cei mai mulți, în loc de batistă, ne serveam de mâneca hainei sau a cămășii, după cum era vară sau iarnă. Am învățat apoi ușor... ușor... să citim și să socotim. Vedeam cum învățătorul nostru își scoate basmaua din buzunar, își șterge fruntea asudată, ședea lângă fiecare dintre noi, ne lua mâna, care atunci era ca un butuc de lemn și cu multă greutate făceam litera »a«. În fine, cu chin cu vai din partea noastră, iar din partea învățătorului cu multă trudă, am ajuns oameni mari: doctori, avocați, judecători, ofițeri și alții le-am luat chiar locul lor.

De aceștia din urmă vreau să mă ocup puțin, fiindcă și eu fac parte din acești oameni răspânditori de bine, adevăr și dreptate, în schimbul unei mizării fără de lege.

Ești învățător într'un sat sărac, sat de munte, unde te-a

hărăzit soarta să-ți depui strădaniile tale în folosul neamului. Toată săptămâna ți-o petreci în clasă, în aerul îmbăcșit de toxine, trudindu-te să înveți copiii cuvântul »ac«. Dumineca, și atunci foarte rar, mergi și tu într'un centru mai mare, fie chiar centru de plasă, însă în nici un caz într'un oraș de care ești departe și nu te ajută nici timpul fizic și nici buzunarul. În centrul acela unde tu mergi, te întâlnești cu un doctor, cu un avocat sau un preot, de cari în comună la tine nu sunt. Poate ai chiar ocazia să fii de față la o discuție între ei. Tu, dascăl, îmbrăcat sărăcuț ca de obicei, stai numai și ascuți și vezi poate că unul are mai multă dreptate, te revolți în tine, însă n'ai curajul să te afirmi. Ai putea chiar să diseci problema, pusă în discuție, mai bine decât toți, însă n'ai îndrăzneala să te pronunți. Și te întreb eu: care este motivul pentru care n'ai curaj? Este ușor de ghicit, chiar dacă tu nu ni-l dai. Motivul pentru care tu nu te afirmi este costumașul de haine ce-ți acoperă nudul, de mulțori rupt și de foarte mulțori și fâșiat ca vai de el! Dacă ai avea și tu un costum de haine, care se face azi cu multe parale, fiindcă materialul s'a scumpit și salariul ți-a rămas același, te-ai înfige și tu în discuție arătându-ți tot ce poți. Lipsa costumașului de haine dă ocazie oamenilor să te califice fiecare după părerea lui, rău, sau poate și mai rău. ¹⁾

Și te întrebi care este vina? Tu ca om sau haina după tine? Ei nu califică omul ci haina. Sub o haină ruptă, și asta se întâmplă mai totdeauna, se ascund multe talente. Dar nu-i mai puțin adevărat că și sub haina bună se ascund talente, care spre deosebire de cele dintâi, se afirmă în orice împrejurare. Cu noi, învățătorii simpli și modești, se adeverește proverbul vechiu românesc: »În sacul legat nu știi ce este băgat«. Pentru mine, unul, când zic învățător, înțeleg om sărac. Cuvântul învățător este sinonim cu sărăcia. Să mă ierte cei mai bine înstăriți, care au apucat alte vremuri, căci sunt

1) Desigur că nici autorul articolului nu vrea să spună că odală acest costumaș dobândit, situația dascălimii s'ar schimba și că învățătoria — în febra balurilor pe parchete și între oglinzi de Veneția, — ar vâna numai costume. Adevărul e, că una din notele de absolută inferioritate ale învățătorului este ținuta exterioară: haina învechită, purtată — nu din snobism, ca unii savanți cari își pot permite acest lucru având deja renumele stabilit — ci din necesitate. Desigur: învățătorimii, înainte de haină, îi trebuie altceva, cuprins sub eticheta găsită pe fruntea altor slujbași ai Statului: o condiție mai omenească de existență din care haina este poate chiar ultimul element.

(Notă Redacției)

foarte puțini, și-i înglobez deci și pe ei în tagma noastră săracă ca material, însă bogată ca Duh.

E drept că avem foarte multă recompensă sufletească și poate aceasta contribuie la nerăsplătirea cu material; dar societatea de azi e obișeuیتă să privească totul sub prisma materialismului. ²⁾ Noi vom fi bogați numai atunci când se va schimba mentalitatea societății actuale. Vrei o mai mare recompensă sufletească decât cea pe care o ai atunci când privești pe un doctor căruia tu i-ai dat primele îndrumări și pe care tu, dascăle, l-ai învățat cum să se curețe de murdărie. Poate zici, că faptul că e azi doctor nu ți se datorește ție ci altora care l-au specializat. Nu ai nici un dram de dreptate. Totul ți se datorește ție. Tu l-ai învățat să scrie și să citească. Tu l-ai învățat cum să facă litera »a«. Ceilalți i-au dat numai direcții de specializare. Și dacă stai puțin și judeci, oamenii mari de azi nu sunt produsul tău? Și cei de azi și cei de mâine sunt numai produsul tău și din păcate tu ești cel mai necăjit și mai rău plătit.

Chiar acei cărora tu le luai mâna în mână, le dădeai suflet din sufletul tău, îți întorc astăzi spatele. Este dureros dar realitatea așa se prezintă. Și cu toate acestea tu mergi înainte, făcându-te că nu vezi și nu auzi, trăgând mai departe brazda luminei pe ogorul întunecat al neamului. Te laudă unii în față și cei mai mulți te bârfesc în dos. Tu însă muncești mereu și te gârbovești sub povara grea a toamnelor care te pasc. Pe umerii tăi, dascăl tânăr și bătrân, apasă o greutate nespus de mare, pe care tu n'o mai simți. Nu mai simți nici o greutate, căci oricât ți-au pus în spate, tu ai dus. Și te-ai obișnuit așa. Nu s'a făcut nimic în folosul neamului la care să nu fi fost tu chemat. Și cu toată mizeria pe care o înduri ai fost cel dintâi la apel. Mai poți oare suporta? Vei cădea și tu sub povară, așa cum a căzut Mântuitorul Hristos sub povara crucii când uca drumul Golgotei și nu vei zice tu nimic, așa cum n'a zis nici El. Aștepți să vadă alții că povara îți este prea grea și așteptarea-ți este zadarnică! Cu tine da-

2) Dacă acest materialism ar rămâne numai un curent din teoria cunoașterii ar fi bine. Iară profesia și noi, neavând ce pierde nici ce câștiga. Când însă materialismul izvoiește din mizeria zilnică, din lipsa bunăului, din nevoile imp. sibi de satisfăcut, arești materialism mirros a „sărăcie neagră” și din abstracțiile domeniului teoriei cunoașterii, descinde în viața noastră în care suntem siliți, zilnic, să-i aducem forma sufletului nostru, destinat unei alfel de vieți.

scăle, se încearcă toate și numai prin tine se realizează orice renovare a neamului. Ție ți-e dat să înduri orice mizerie, ca drept recompensă a greutății pe care o duci și tu, cu drept cuvânt, te poți numi apostol al acestui neam. Tu ești »Microbul dlui B. Voinești. Condamni lumea de etichetă și lucrezi ca o albină harnică, ca culegând nectarul floarei și tu dând din nectarul tău, făcându-te că nu auzi zumzetul unor gărgăuni și viespi care vin numai să mănânce. Va veni însă timpul când vom fi și mai răsplătiți după munca ce o depunem? Credința mea este optimistă.

Și acum, spre a ni se potrivi și mai bine dictonul dela început, să-mi dea voie autorul să-i fac o mică complectare: »Voi sunteți piatra de bază a acestui neam și pe umerii voștri stă năzuința de mai bine a zilelor de mâine, în schimbul unei negre mizerii«. Ceeace ochiul vede, inima crede și tocul scrie...

Ionel P. Diaconu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DIN TRECUTUL DĂSCĂLIMII SĂLĂJENE

XI.

Manifestări profesionale

(Urmare)

După adunarea extraordinară din ziua de 3 Februarie 1913, când învățătorimea sălăjană și-a ales pentru prima dată ca președinte *învățător*, a început o eră nouă, cu un nou avânt spre o activitate mai pronunțată, mai vastă și cu mai mult suflet românesc și profesional.

Dela înființarea ei (1870 - 1913), în fruntea Reuniunii au stat ca președinți, vicarii Silvaniei: Demetriu Coroianu și Alimpiu Barboloviciu, cari au fost bărbați vrednici ai timpului și și-au pus, fără precupețire și fără discuție toată energia, autoritatea și sufletul românesc, ca Reuniunea pe care au prezidat-o să fie la înălțime, să fie temută și respectată de dușmanii de totdeauna.

Prin alegerea noului președinte învățător, de și se credea, ori să afirma ohiar, nu s'au rupt legăturile dintre biserică și școală, dintre preot și învățător. Învățătorii au rămas tot atât

de credincioși fii ai bisericii. Aceasta o afirmă Președintele Reuniunii, în cuvântarea de deschiderea adunării generale din 10 Iulie 1913, în care spune: „*Suntem cei mai credincioși fii ai bisericii, școlii și neamului nostru, de cari ne alipim cu atâta stimă și iubire. Și ne alipim cu atât mai mult, căci suntem convinși că, școala noastră românească confesională numai până atunci poate corespunde chemării sale sublime, până când aceea (școala) va fi creștină și va sta sub ocrotirea bisericii*”. Tot în aceasta cuvântare continuă: „*Învățătorul sălăjan își leagă pentru vecinicie viața sa de viața neamului, a bisericii și a școlii cu cari va merge de-apururi chiar și la moarte*”. Privitor la solidaritatea tagmei Președintele declară: „*Dorința noastră comună este ca luptând o luptă bună și serioasă să ne formăm cetatea noastră nebiruită: solidaritatea învățătorului român. Noi trebuie să fim cât se poate de solidarizați, noi vrem să existăm, noi trebuie să existăm, căci așa pretind interesele neamului și ale bisericii care ne susțin*. Face un călduros apel către învățători pentru a se angaja cu trup și suflet la lupta ce i așteaptă, în acele timpuri atât de grele, iar învățătorimea parcă-și pierduse calmul și în însuflețirea sa, conștientă însă de ceia ce vrea și ceia ce face, aplaudă sgomotos la cuvintele președintelui, ca o confirmare și aprobare a acelor; „*Frații noștrii bătrâni — spune președintele — au aplicat gustului și trebuințelor lor tot ce a fost mai bun, pentru noi, și prin noi trebuie să se bucure de acele fructe și urmașii. Ori noi, generația nouă, să stăm pe loc nepăsători, în nelucrare? E timpul suprem ca toți să stăm în primele rânduri și să luptăm pentru binele și drepturile noastre. Mai bine să cădem în luptă, căci e mai mare onoarea, decât stăpâniți de frică și lași să ne lăsăm a fi duși la peire și rușine*. (Gazeta Inv. Nr. 28—1913).

Atunci nu se vorbea de învățători bătrâni și învățători tineri, de învățători deștepți și rămași. Învățătorii bătrâni erau stimați și nici odată nu s'a încercat delăturarea lor dela locul de cinste ce li-se cuvenea, erau cu toții una: *români*.

Precum se vede deci, învățătorimea sălăjană a fost stăpânită de cel mai curat sentiment românesc și de ferma hotărâre de a lupta pentru școala românească, până la ultima picătură de sânge. Dorea libertate și independență. Aceasta tendință se confirmă prin hotărârea de a «convoca o conferință a delegaților tuturor Reuniunilor învățătorilor români, primo loco cu scopul de a-și ridica glasul împotriva proiectului de

lege al fostului ministru Zichy, apoi a se sfătui pentru o organizare generală a învățătorilor români din țară» (Transilvania). (Românul Nr. 228—1913).

Ca o dovadă autentică, lăsăm să urmeze primul cuvânt al sălăjenilor, către toate Reuniunile învățătorilor de Român, referitor la organizarea și convocarea primului congres învățătoresc.

»Șimleu, la 6 Februarie 1913.

Prea' stimate Domnule Președinte,

Vă este pe deplin cunoscut — credem — proiectul de lege pentru reforma salariilor învățătoresți, dimpreună cu toate dispozițiile lui bune și rele.

Ba, ne place a crede că, acest proiect de lege deja l-ați făcut obiect de studiu serios și astfel a-ți venit la convingerea că, prin noua lege se vatămă simțitor, în multe privințe, corpul învățătoresc confesional.

În special pentru noi, învățătorii români, sunt nu numai vătămatoare, ci deadreptul *umilitoare* acele părți ale legii, prin care se regulează *avansarea* în salar (§ 4) și *clasificarea* secretă (§ 11) din partea autorităților.

Vătămatoare și umilitoare fiind pentru noi aceste dispoziții principale și altele mai mici, ale proiectului, avem datoria de bărbați conștii de chemarea noastră, ca să ne ridicăm cuvântul și să *cerem* de urgență lecuirea răului, până când încă n'a devenit proiectul lege sancționată (promulgată).

Pentru ajungerea acestui scop, deci, în conțelegere cu mai mulți președinți ai Reuniunilor noastre învățătoresți din țară, s'a hotărât convocarea *conferinței delegaților tuturor Reuniunilor învățătoresți* la Cluj, pe ziua de 15 Februarie st. n. 10 ore a. m. în școala gr. cat. română.

Chestia importantă care ne a îndemnat la convocarea acestei consfătuiri, ne îndreptățește a crede, că nici o Reuniune nu va întârzia a-și trimite 2-3 delegați pe ziua sus numită la Cluj.

Scopul pentru care s'a conchemat aceasta conferință este :

a) Stabilirea paragrafilor vătămători pentru noi, ca învățători confesionali români.

b) Redactarea unui Memoriu către toți Archireii noștri, rugându-i să intervină la locurile competente pentru lecuirea ranelor.

- c) Redactarea unui Memoriu către dl. Ministru al instrucțiunii publice.
- d) Alegerea unei comisiuni, care să admanueze acel Memoriu.
- e) Luarea altor dispozițiuni trebuincioase.

Domnule Președinte,

Ne place a crede că, luând în considerare datorințele morale ce vi-se impun în aceste momente de mare însemnătate, ca conducător al Reuniunii în fruntea căreia stați din încrederea învățătorimei, — Reuniunea Dv. la tot cazul va fi reprezentată la aceasta conferință, prin cât mai mulți bărbați de valoare, cari vor veni gata cu propunerile ce le veți afla acomodate și mai conducătoare la-scop.

Despre participarea Dv. la conferință veți binevoi a ne aviza printr'o carte postală, cu reîntoarcerea poștei.

Cu deosebită stimă semnăm :
 Redacția ziarului «Gazeta Învățătorilor» :
*Simion Oros, Ioan P. Lazar.**

Ideia și inițiativa organizării și convocării primului congres al învățătorilor de român din fosta Ungarie a încolțit aici, în Sălajul nostru. Acest congres însă, la care și-a anunțat participarea și Asociația Generală a Învățătorilor din vechiul regat, prin delegații săi, cum declarase la congresul general al Asoc. Gen. a Inv. ținut la Cluj în 9—10 Sept. 1933, dl. Ioan Dumitrașcu pe atunci președinte al acestei organizații dăscălești, nu s'a putut ținea, căci guvernul ungar și-a revocat aprobarea dată. *)

* * *

Deci una dintre problemele cardinale de cari se preocupa conducerea Reuniunii noastre, era desigur, organizarea și convocarea congresului învățătorilor la Cluj.

Menirea acestui prim congres era să fie: examinarea reformelor mai momentuoase ce s'au introdus în decursul deceniilor pe terenul învățământului poporal, ca astfel să se poată îndrepta greșelile ce s'au strecurat în alcătuirea edificiului nostru cultural, care trebuie să cuprindă în sine tot ce are mai bun și mai prețios neamul, biserica și școala românească. La acest congres au fost invitați cu inimă deschisă toți fii neamului, având în vedere soarta școlii, învățămân-

*) Vezi rev. Școala Noastră Nr. 1—2 anul 1937.

tului și al învățătorului român. Și dacă s'ar fi ținut acest congres ar fi fost un prilej de o adevărată afirmație românească dând să înțeleagă cei dela putere că, românul, în al cărui vine curge sânge de Roman, nu va pieri, căci luminătorii și conducătorii neamului românesc sunt la datorie și veghează ca să delătore din vreme pericolul ce s'ar abate asupra capului acestui popor obidit și întru toate atât de neîndreptățit.

* * *

O altă problemă, nu mai puțin importantă, a fost aceea a «Regulamentului disciplinar diecesan», care a fost viu și pe larg discutat în adunarea din 10 VII—1913.

Cităm din procesul verbal: «Raportorul, Teodor Mureșan, face cunoscut în întregime «Regulamentul disciplinar» publicat cu ord. Ven. Ord. Gherla Nr. 9221—1912, având aprobarea Ministerului Instr. Publice, ungar Nr. 161.392—1912, apoi ordinul circular al Cons. Diec. Nr. 3233—1913; prin care s'au instituit așa numitele »Foruri protopopești de prima instanță«, cari au să aducă judecată și asupra învățătorului. Spune că, în conformitate cu disp. §-ului 2 din «Regulament» sunt numiți deja atât prezenții, asesorii ordinari și supleanți, fisc, defenzor, cât și notarii acestor foruri, fără să fie numit vreun învățător.»

«După discuții cu fond și la nivel, luând cuvântul între alții: Andrei Cosma, Nicolae Pop, Alexandru Manu etc. adunarea primește moțiunea propusă de raportor și anume:

1. Considerând că, «Regulamentul disciplinar» se referă la toți învățătorii din Diecesă.

2. Considerând că unii §-i din Regulament țintesc la restrângerea cea mai aspră a libertății învățătorilor ca cetățeni și credincioși ai bisericii.

3. Considerând că prin §-ii Regulamentului, învățătorul nu-și poate îndeplini misiunea sublimă în mijlocul poporului și este stângenit în ajungerea unui progres multumitor în școală și afară de școală.»

«Conducerea Reuniunii Învățătorilor Români Sălăjeni» va recerca Reuniunile surori aparținătoare Diecesei Gherlei și le va ruga a se uni și adera la năzuințele învățătorilor Sălăjeni, cari au de scop înaintarea învățământului poporal și asigurarea unei poziții sociale mai liberă a învățătorului.

«Va cere cu stăruință modificarea §§-ilor vătămători».

«Va cere ca în conziliile de cercetări disciplinare în chestiuni învățătorești școlare, să fie numit, respective ales și câte un învățător din sânul fiecărei Reuniuni.»

* * *

Aceasta hotărâre a fost trimisă cu adresa Nr. 103 din 7 August 1913, celor trei Reuniuni din cuprinsul Diecesei Gherla, ca să-și dea avizul.

La apelul călduros și motivat al conducerii Reuniunii :

1. Reuniunea Gherlană a inv. cu adresa Nr. 1—1913—III din 14 Sept. 1913, răspunde negativ.

2. Reuniunea Sătmăreni-Ugocenilor, cu adresa Nr. 129 din 17 Sept. 1913, nu se pronunță asupra apelului Sălăjenilor «până la timpul său».

3. Reuniunea »Mariana» din Nasăud cu adresa Nr. 27 din 12 Octomvrie 1913, aderă întru toate, la «Memoriul» Sălăjenilor.

* * *

Acțiunea începută de Reuniunea Invățătorilor Sălăjeni, privitoare la modificarea Regulamentului disciplinar diecesan nu s'a putut duce până la sfârșit, căci în anul 1914, a izbucnit războiul mondial, iar adunarea generală care avea să se ocupe de aceasta chestiune a fost amânată pe timp nelimitat.

(Va urma)

Simion Oros.

DIN GARDA VECHÉ**† Victor Deleu**

de: ION ARDELEANU SENIOR.

În aurora anului 1940 se stinge din viață, la Cluj, un om de înaltă ținută morală, un soldat și distins luptător național, Victor Deleu, lăsând unanime regrete și adâncă durere tuturor sufletelor românești.

Omul, care-și făcuse singur loc în galeria marilor bărbați sălăjeni, se stinge încărcat de merite pentru întreg neamul românesc.

Născut la 25 Mai 1876, în Periceii Sălajului, dintr'o distinsă familie de cărturari și luptători naționali, dintre cari unul făcuse parte din armele Iancului, Victor Deleu învață carte la Șimleu, Zălau, Blaj, Brașov și Beiuș, unde dă și examenul de maturitate. După ce a urmat facultatea de drept a universității din Budapesta și este promovat doctor în drepturi, ș'a făcut stagiul de avocat la Arad. În urma examenului de liberă practică advocațională, vine în Sălaj și se stabilește ca avocat în Șimleul-Silvaniei.

Instituțiile culturale și economice ale Românilor sălăjeni primesc o nouă și viguroasă forță de muncă în luptele lor. Bibliotecar și secretar al Despărțământului Sălăjan al «Astrei», colaborator și redactor al celei mai bune foi ce a avut-o Sălajul până azi, «Gazeta de Duminecă», membru în direcțiunea băncii «Silvania» și sârguincios muncitor și colaborator al tuturor mișcărilor de desrobire națională din Țara Silvaniei, alături de pleiada de aleși bărbați cu care Dumnezeu ne dăruise pe acele vremi, Victor Deleu a ridicat mult prestigiul Sălajului românesc.

La 24 Aprilie 1911 se căsătorește cu Olivia Bardoși și casa lui devine căminul de consfătuire al intelectualilor din loc și al tuturor celor cari veneau prin Sălaj pentru a propovădui cultura și arta românească.

Dar prin Septemvrie 1914 Victor Deleu este mobilizat și trimis pe frontul rusesc.

Având o intuiție clară a vremilor și o credință puternică în destinul neamului, la despărțire spune familiei sale: „*când mă voi întorce, va fi România Mare*“.

În acelaș an fiind luat prizonier de Ruși, Victor Deleu este internat în orașelul Kimejma de pe Volga. Aci începe locotenentul Victor Deleu activitatea, ce avea să-l facă nemuritor pentru nația sa. Aflându-se, acolo, în captivitate, mulți Români ardeleni, bucovineni și bănățeni, el desfășoară o vastă propagandă printre ei, îndemnându-i să se înroleze ca *voluntari*, urmând apoi să treacă în armata română pentru desăvârșirea idealului național.

Voluntarii lui se concentrează apoi la Darnița, lângă Kiev, împreună cu toți cei sosiți de prin alte părți ale Rusiei.

Prin Noemvrie 1916 tabăra dela Darnița, plasată în niște bărăci de concentrare, era organizată sub conducere românească, având în frunte «Comandantul Corpului de Voluntari Ardeleni și Bucovineni».

Până în primăvara anului 1917, cu tot începutul de revoluție rusească, insula de granit a voluntarilor se întărea ca număr și moral.

Pela sfârșitul lui Aprilie (în 24—26 Aprilie) 1917, locotenentul Victor Deleu împreună cu ceilalți ofițeri voluntari, pregătesc o mare adunare la Darnița, formată din tot ce avea mai select românismul ardelean, plecat pe fronturi cu interese străine și pripășit acum prin posturile Rusiei: advocați, medici, învățători, preoți, funcționari, țărani frunțași și în această adunare se hotărăște, pentru întâia dată, ruperea pentru totdeauna a lanțurilor robiei ungurești și alipirea Ardealului și Bucovinei la Patria Mamă.

Manifestul pregătit de locotenentul Victor Deleu și ceilalți camarazi ofițeri voluntari și prezentat acestei adunări, fac din Darnița *întâia Alba-Iulia* a Românilor Ardeleni și Bucovineni.

Reproducerea câtorva pasagii din acest manifest, fie chiar și pentru proslăvirea memoriei marelui decedat, ne vor lămuri pe deplin.

Chiar din primele rânduri se desprinde dorința voluntarilor: «Noi, Corpul Voluntarilor Armatei Române, ofițeri, subofițeri și soldați, de națiune română, de pe teritoriul monarhiei Austro-Ungare, foști prinsonieri de războiu în Rusia,

noi cari cu jertfa vieții noastre suntem gata să intrăm în lupta pentru împlinirea idealului nostru de a uni tot poporul, tot teritoriul românesc din monarhia Austro Ungară, în una și nedespărțită Românie liberă...» Această dorință se desprinde și mai clar din corpul manifestului: «Astăzi, noi Românii ca și celelalte neamuri subjugate ne-am convins definitiv că nouă, nu ne mai e posibilă existența în cadrele statului Austro-Ungar, noi care în limbă, în cultură, în structura socială și în întreaga ființă noastră etnică și politică, formăm un trup unic și nedespărțit cu toate celelalte părți constitutive ale națiunii române, *cerem cu voință nestrămutată încorporarea noastră la România liberă*, pentru a forma împreună cu ea un singur stat național românesc, pe care îl vom zidi pe bazele celei mai înaintate democrații. Pentru acest ideal ne punem în cumpănă tot ce avem, viața și averea noastră, femeile și copiii noștri. Și nu ne vom opri până vom învinge, ori vom pieri».

Protestează apoi împotriva declarațiilor de fidelitate smulse de guvernul maghiar cu forța dela câțiva ardeleni rămași acasă, contestând «în fața lumii întregi» că acele ar exprima «părerea și voința neamului românesc din Austro-Ungaria».

Acest manifest, redactat cu atât de strălucită documentare și atâta suflet, a fost trimis: Franței, Angliei, Americii, României, Guvernului rusesc, etc., pentru a lua cunoștință de el «lumea întreagă».

Urmarea practică a acestui manifest a fost că, colonelul Pietraru, trimisul guvernului român, a echipat complet un batalion (116 ofițeri și 1250 subofițeri și trupă) de voluntari, care sub comanda maiorului Sebastian Aldescu, din armata română, a fost trimis, la 3 Iunie 1917, din Darnița spre Iași.

Sosiți la Chișinău, li s'a făcut o primire călduroasă. Maiorul Murafa le-a predat un steag, pe care să-l înfingă pe turnul cetății dela Alba-Iulia.

La 6 Iunie 1917 batalionul ardelenilor este sosit la Iași. În gară așteptau: Vintilă Brăteanu, ministru de Răsboiu, d. general Presan șeful marelui stat major, generalii Petala, Vlădescu, Paraschiv, Vasilescu, Herescu, poetul Octavian Goga, etc. Corul voluntarilor ardeleni întonează: «Pe-al nostru steag», în timp ce steagurile lor simbolice (pe unul era

portretul Regelui Ferdinand și inscripția: «Trăiască Regele Ferdinand I, Regele tuturor Românilor, iar pe altul era scris: «Români!» «Acum ori niciodată!» sau «Murim mai bine 'n luptă!») fălăiau pe pământ liber. Urmează salutul gen. Pressan, care deși tacticos mărește și mai mult entuziasmul.

A doua zi voluntarii ardeleni depun jurământul după mitropolitul Pimen al Moldovei, în fața Regelui Ferdinand, Reginei Maria, Generalului Berthelot, Guvernului și conducătorilor oștirii române. Urmează cuvântul Regelui Ferdinand și masa pe câmp.

După masă, în «Piața Unirii», depe soclul statuii lui Alex. I. Cuza, locotenentul Victor Deleu, rostește o cuvântare în numele voluntarilor, spunând:

«Emoția nu-mi dă voie să spun atâtea câte aș vrea.

De ieri, de când am călcat pământul acesta scump, care a fost pururea visul nostru, emoția ce ne stăpânește pe toți, ni-a răpit aproape graiul.

Totuși, sunt dator un răspuns fratelui Goga și dlui Nistor, cari ne-au cerut să fim credincioși jurământului dat.

Vom fi! Și nu spun o vorbă goală. Dovada cea mai bună e că suntem aci, când am putea să fim în altă parte.

Și am venit fiindcă aci ne-a chemat în primul rând sângele și neamul; în al doilea rând dragostea de această țară liberă la care sburau zilnic visurile noastre.

Da, am venit și vom — o spunem cu toată hotărîrea — să facem un protest viu că voi ați venit la noi nu ca cuceritori, ci ca frați liberatori.

Eram datori să venim la noi azi, când voi trăiți pentru noi zile atât de grele.

Venim cu toată încrederea, fiindcă suntem siguri că vom birui.

Noi ardelenii de multe ori am rămas numai cu credința în Dumnezeu. Azi o mână dumnezeiască ne arată ce trebuie să facem.

Noi am pornit din țară străină, dar am pornit cu un singur gând: să mergem acasă. De aceia drumul nostru nu este de cât unul singur: *Înainte!*

Și mergând înainte vom birui. Vom birui pentru că nu sunt așa de înalți Carpații, cât ne sunt inimile de înălțate.

Azi am devenit cetățenii României, dar cetățenii unei Români Mari.

Mai avem ceva ce se cade să rostim.

Avem datoria să ne răsbunăm tot trecutul plin de suferințe. Și pentru așa ceva cred că se cuvine să murim.

Terminând țin să adaug în numele fraților de luptă, că vom da Regelui nostru țara liberă cu hotarele ei naturale».

Urale nesfârșite și Deleu este ridicat și purtat pe brațe.

Cât optimism sănătos, câtă nădejde n'a adus acest batalion în «triumful morții»!

Urmează clipe grele, pe cari Victor Deleu le înfruntă cu bărbăție, inspirând tuturor, prin voința lui, credință în destin.

Și Dumnezeu i-a împlinit dorința, exprimată familiei, la plecarea pe front, pentru care a muncit prin Rusia ca și pe pământul României libere.

Participă la adunarea dela Alba-Iulia. Face parte din cel dintâiu guvern românesc al Ardealului, din Consiliul Dirigent, ca secretar general în resortul internelor. Organizează Uniunea foștilor voluntari, al căror președinte a rămas până la moarte. Sălajul l-a avut aproape în fiecare legislație ca reprezentant al său în parlamentul României Mari.

În 1931 este ales președinte al Micei Antante a Voluntarilor. Ca primar al Clujului, a gospodărit cu mult tact și aleasă sârguință, capitala Ardealului.

Și acest «Leu neînfricat», cum a fost botezat la sosirea în fruntea celui dintâiu batalion de voluntari ardeleni la Iași, a cărui față a fost sărutată de Regele Unirii tuturor Românilor, Ferdinand I, astăzi pământului s'a dat obositul său trup, iar sufletul său mare Creatorului a toate.

Astfel a știut Victor Deleu să continue strădaniile marilor bărbați Sălăjeni de odinioară — la câțiva din ei făcând ucenicie — și astfel ne îndeamnă el peste veacuri înainte: Pământul și sufletul românesc să fie unul și nedespărțit.

Acesta este testamentul lui Victor Deleu, pecetluit prin jertfele și luptele sale.

Horia, Cloșca și Crișan în oglinda rebreniană . . .

GH. CORNIȘ-POP.

În luna viitoare se împlinesc 155 ani decând cei trei iobagi ardeleni au pus punct, într'un fel așa de sguđuitor, unei vieți demnă de eroii vechimi. Se cade ca azi, mai ales, să le formulăm, în conștiință, figura lor cu daltă bine ascuțită, pe piatră dură, cu dăltuiri cari să înfrunte veacurile. Acest fapt, din datorie pioasă, din obligație apoi, și din instinct: vrând-nevrând ei sunt în noi, trăesc prin noi, vieța lor se scurge poruncitoare, în linie dreaptă, prin vieța noastră. Și încă ceva: spectrul lor a apărut, cu îndemn la reculegere, ca semn al Destinului care se cere biruit, înfrânt, pe orizontul celor patru zări ale țării. Pe linia primejdiilor prezente, sorocul vieții noastre întâlnește pe acești trei muschetari ai toiagului și ai dârzeniei. În felul acesta, încheierea istorică a vieții lor n'a fost și un zid despărțitor, între viitorul care a crescut pe țărâna și suferințele lor și trecutul iobăgesc, de întunecată pagină în istoria omenirii.

Ființa lui Horea și Cloșca nu s'a destrămat ca aburul, pe pământul Bălgradului, după ultima scârțăitură a roții ucigătoare iar sufletul dârzului Crișan — subțiat de suferință — nu s'a urcat definitiv, în lumi mai drepte, după ce cureaua dela opincă, cu ajutorul căreia a bătătorit pământul acestei vieți, i-a rupt în două răsufierea.

Cei trei Martiri trăesc și azi și frământă sufletul țăranului și al intelectualului nostru participând la formularea coordonatelor cari determină noul plan de viață al României.

Li găsești în versurile făurite de rapsozii poporului :

Horea bea la crăsmă 'n deal !
Domnii fug toți din Ardeal !

sau

Horea șade pe răzoară
Domnii fug de se omoară.
Horea șade pe butuci
Domnii fug fără papuci ;

în poveștile poporului, fie ca personaje principale, fie ca figuri introduse în mersul basmului ; îi găsești apoi în inspirația poezilor culți. Acum vreo câțiva ani, poetul de aspră coloratură socială : Aron Cotruș, a scos de sub tipar poemul «Horea», în care, sub scurte respirații poetice, scurte sclipiri de caracterizare, prinde, în formularea versului, figura conducătorului:

In pământ, în piatră, în văzduh,
trăește pe aici războinicu-i duh...
potecile toate și-aduc aminte
de mersu-i fierbinte...
împlântată sus, în pieptul muntelui
o stemă roșie : inima lui
Împărătească stemă a Ardealului,
singură, una pe totdeauna ..

sau

n'ai fost nici barem cneaz..
bătuț-ai făcut al șesului glod
și-ai sângerat pe piatra muntelui
cu gând viteaz...
din norod te-ai ridicat pentru norod
deacea veac după veac,
îți va ridica statornice statui
doar pe piatra gândului lui
poporul sărac.

Deci iată-i pe cei trei tovarăși întrași în haina largă a versului liber, modernist, actualizându-se, întrând în noile formulări culturale ale sufletului românesc ; dovadă că încă dela început, faptele lor au sguduit, din temelii, și stări sociale și conștiinți.

Pentru un moment — de notat infima întindere a cerului de unduire a faptelor în acel veac lipsit de rezonanțe largi — privirile unei bune părți a Europei era ațintită asupra focului care ardea în Ardealul dintre anii 1784—85. Chipul celor trei martiri a fost fixat pe aramă, pictat, șlefuit în ipsos, litografat, în peste 72 de feluri deosebite. I. C. Băcilă, în rev. «Transilvania» (1922) numără peste 50 de portrete făcute la Viena, Erfurt, Regensburg, Königsberg, Strassbourg, Nürnberg și Alba-Iulia de gravori iluștri. Sute de cărți cuprind și ele — unele într'un fel, altele în altul — faptele lor. Înșirarea bibliografiei acestei chestiuni nu e scopul notărilor noastre.

Concluzia, după parcurgerea unora dintre cărțile cari tra-tează vieaja «triumviratului iobag», este următoarea : reușita

fixării unicității celor trei eroi de revoluție socială atârână, în primul rând, de omul care s'a încercat s'o facă : român, maghiar, deci plus poate sau minus de fixare, de punctul de vedere al cercetătorului, al istoricului : unii au sesizat numai faptele lăsând în umbră omul — generatorul faptelor — în felul acesta personalitatea martirilor eșind cu greutate din mijlocul faptelor sau putând fi interpretată într'un fel sau altul ; alții le-au schițat figura morală în culori foarte întunecate, dubioase, în urma preconceptelor naționale sau de clasă. În toate cazurile adevăratul Horea, Cloșca și Crișan se ascunde în altă parte decât în paginile operei.

Apoi, chiar într'o operă istorică obiectivă, este foarte greu ca ochiul istoricului să se oprească asupra substratului sufletec al omului, al faptei, să circumscrie omul, să-l izoleze de restul mediului și să-l supună, astfel, unei analize amănunțite, pândindu-i acțiunile și reacțiunile, motivându-le, explicându-le. Bine se știe că istoricul sesizează oarecum numai curgerea faptelor, masele și când fixează omul, nu-i intră în străfundurile de unde pot nesc materializările gândului și simțirii. Se poate face aceasta reconstrucție omenească într'o monografie și acum, mai recent, într'o operă literară de proporții vaste : în roman. Romancierul — spirit constructiv, analist, divinator, creator din proprie substanță a unor realități omenești cari fac «conurență» înseși puterilor naturii — scoate din vrăful faptelor și oamenilor, cu cleștele izolator, unul sau mai multe exemplare și le examinează, le vrăjește, dându-le viață, angrenându-le într'un tot organic peste care însuși Dumnezeu poate să-și întindă binecuvântarea, recunoscându-se pe sine. Ce altceva a făcut Virgiliu în Eneida și Homer în Iliada și Odissea ? Au luminat câteva figuri din antichitate în așa fel încât în ființa lor n'a rămas nici o umbră ; istoria n'a făcut acest lucru pentru că ea lucrează dela o distanță mai mare, neavând plăcerile aplecărilor deasupra omului singuratec.

Romanele, având ca eroi oameni din domeniul trecutului, figuri istorice, sunt foarte dese : unele mai bune altele mai rele (înțeleg : figurile sunt bine sau rău analizate, deoarece ele, fiind confruntate, odată cu psihologia apoi cu istoria, au scăderi sau plusuri față de materialul brut). Cel puțin un sfert din operele literare, pe cari le-a creat geniul uman, poartă ca titlu numele unuia dintre acești oameni cari au figurat și în

istorie. Din sleire a puterii creatoare? Nu cred. Mai degrabă socot că motivul trebuie căutat în faptul următor: viața este cel mai mare romancier, creind cele mai nebănuite figuri omești, mai ales când aceste figuri au fost ridicate și la suprafața faptelor, de cursul evenimentelor, devenind tipuri istorice. Acest «penchant» al creatorilor spre figurile smulse istoriei, azi a devenit modă, catalogându-se separat, în gen diferit al producției literare: viața romanțată, biografia romanțată. Maestrii acestui scris sunt unii din cei mai de vază scriitori ai epocii: Maurois, E. Ludwig, Zweig etc.

Această modă a trecut și în literatura românească, dând câteva exemplare reușite în acest gen. Citez câțiva dintre scriitorii noștri cari s'au încercat în acest gen: Cezar Petrescu, R. Dianu, E. Lovinescu, Rebreanu, Victor S. Popa, E. Bourreau, Sadoveanu etc. Pe lângă rezervele unei anumite critici, care privește cu dispreț asemenea opere de imaginație pe marginea unei figuri reale, un câștig se desprinde pentru scrișul nostru cel puțin: reînvierea figurilor trecute, reînsuflețirea unor figuri — scheme pe cari ni le-a prezentat Istoria cu mare sgârzenie de amănunte.

Romancierul nostru epic, de putere balzaciană, L. Rebreanu, și-a încercat puterea talentului de creator și evocator al unei autentice vieți, de mare mișcare revoluționară, în două romane: «Crăișorul» și «Răscoala» din 1907: în primul autorul și-a oprit proiectorul asupra zarvei din Munții Apuseni: ai rezervorului în vieți și aur, iar al doilea și l-a deplasat în zonele mai toride în cari a fiert sângheroasa răsmeriță din 7.

În romanul «Crăișorul» (1929) Rebreanu își propune să sublimeze, într'o operă literară — într'o fixare definitivă — faptele și oamenii revoltei din 1784—85, cari îl urmăreau de mult, îl chinuiau cu durerile gestației. O muncă foarte grea, necesitând studii vaste, documentație largă, pricepere adâncă. Prin talentul său covârșitor, prin puterea de analiză și construcție, prin acea putere de divinație proprie marilor creatori, romancierul a reușit să ne înfățișeze trei «oameni» foarte distincți unul de altul, așa cum i-a făcut viața, poate nu chiar așa cum ar fi fost ei în autenticitatea lor reală, însă verosimili. A-i recrea în unicitatea lor este o imposibilitate: numai opera de artă este neputincioasă să red a o viață așa cum a fost, dar chiar omul însuși este în imposibilitate să-și

retrăiască măcar o zi din viață. Aceasta constatare va sta în permanență înapoia aprecierilor făcute asupra unor figuri intrate în roman. Tragicile figuri ale celor «3» se vor proiecta din carte sub pecetea unei relativități: interpretarea lui Rebreanu.

Romancierul a reușit să întocmească monografia sufletească a acestor trei conducători de mase, să le explice faptele, să le motiveze și să construiască viața lor sufletească integral, din mulțimea actelor cari erau risipite ici-colo în paginile timpului.

Romancierul este mai sintetic decât viața: el selecționează numai acele acțiuni cari sunt necesare unei explicări pe când viața risipește în dreapta și în stânga fapte cari n'au nici o semnificație. Ba, scriitorul are și altă putere, puțin arbitrară: are libertatea să inventeze unele fapte cari sunt absolut necesare unei mai bune documentări, ținând seama, de sigur, de anumite linii obligatorii pe cari trebuie să se miște. Acest fapt nu i-l impută nimeni; ca și în viața socială, și în artă: scopul scuză mijloacele.

Ca să ne putem da părerea asupra autenticității prezentării celor trei martiri, trebuie să trecem în revistă câteva păreri despre ei:

Oficialitatea maghiară: «bande de tâlhari», «fiare», «bandiți», «călăi»; cu aceste cuvinte închideau ochii asupra unei chestiuni neînsemnate (spuneau ei). Aceasta miopie a isvorit din neglijarea voită a «chestiunii valahe». Cu astfel de epitete știm că nu se face istorie, nici nu se caracterizează, obiectiv, oameni cari țin pe umeri o întreagă epocă.

În portretul făcut asupra figurii lui Horea, acesta apare: «statură de mijloc, talie mai mult subțire ca groasă, părul scurt, castaniu deschis, mustăți aproape roșietice, față ovală, nasul ascuțit, umblă drept; trăsături sufletești: «om deștept și îndrăzneț, se interesa foarte mult de situația nenorociților săi frați iobagi, căutând s'o îmbogățească prin multele sale intervenții la înalții dregători ai statului» (Enciclopedia Minerva); «știe scrie și citi, vorbea nemțește și fără îndoială că prin mintea și istețimea lui, era privit ca omul cel mai de frunte și mai de temei dintre moji... om cuminte și încercat... bărbat răbdător — neșovăitor — țepăn în acțiuni — semeț, statornic, viteaz» îl caracterizează admirabil Odobescu într'un studiu scurt «Moșii» de care s'a folosit foarte mult Rebreanu,

deoarece în romanul său găsim chiar propozițiuni întregi, expresiuni, planul general din susnumitul studiu.

Figura lui Cloșca este mai «blajină», «nasul acviliu, mustățile mici, lăsate în jos și privirea ageră» din toată înfățișarea lui se desprinde naivitate, bunătate, sinceritate multă. În Encicl. «Minerva»: inteligență, curaj».

Al treilea corifeu; Crișan: «ochii mari, nasul potrivit, mustățile mari, lăsate în jos, barba mică și privirea severă, statură bărbătească, structură osoasă, tare și solidă, corp plin, nu prea gras, frunte osoasă, sprâncene negre, stufoase, ochi mari, negri, iuși și plini și cu căutătura ageră, însușiri cari vădesc un bărbat nervos, bine făcut». După Encicl. Minerva: «om mândru, hotărît și aspru».

Având în fața noastră aceste jaloane, ne putem orienta în romanul «Crăișorul»; acolo va trebui să găsim prezente aceste trăsături caracteriologice, în plus, vom da și de alte suprafețe sufletești pe cari istoria nu le-a putut descoperi pentru că nici nu le-a căutat. Eficiența acestei opere stă chiar în acest fapt: să explice, să completeze o figură insuficient conturată în conștiința istorică.

Din roman se desprinde chiar pe frontispiciu, figura «Crăișorului» Horea; el este stâlpul magic în jurul căreia se împletește și gravitează întreaga acțiune. În figura acestui om vom găsi deci toate acele trăsături, bine definite, cari definesc un erou, un om excepțional. Din paginile operei, Horea ese întreg, om bine construit, fără nici o lipsă în ființa lui. Desigur că la conturarea vieții acestui bărbat, divinația rebreniană își are un rol covârșitor, fără ca cititorii să-i impute aceasta libertate în recrearea unor figuri de mult dispărute. Totul constituie o licență permisă de legile nemărturisite și necodificate ale scrisului.

Vasile Nicula zis Ursu «ca prin farmecul numelui să-i dea mai multă putere de viață», crescut de o mamă care-l încunjura cu o iubire bolnăvicioasă, orfan dela vârsta de 19 ani, deci sentimental, om care trăește în interiorul său și scaldă toate lucrurile cu o căldură dulce care iradiază în propriu-i suflet; doruri nelămurite îl cheamă pentru a cutreera cu calul său mic drumurile Ardealului, ducând ciubere, culegând, în taințele sufletului, dureri, scrâșniri de dinți, lacrimi și nici un pic de senin omenesc, toate fierbându-le, prefăcân-

du-le într'o așteptare rodnică. Când paharul se umplea, îi rumpea suferința sub forma cântecului de jale; Nicula Ursu horea frumos un vers de jale în care plâneau munții cu aurul, izvoarele chipul moșului mâhnit, potecile cu ascunzișurile tănuite. Horea i-a rămas numele.

Iată cum descrie Rebreanu figura lui Horea ca tânăr: «păr castaniu închis, până aproape de umeri și pușin inelat, despărțit pe creștet, cu figura brună, arsă de soare, cu trăsături tari și totuși fine, cu nasul drept, subțire și delicat, cu privirea aprinsă și plină de istețime», totul constituind suportul pentru zidirea sufletească.

Înainte de a lua parte la svârcolirile lui Horea cu viața să vedem cum se autodefiniște el însuși: «am prins o leacă a scrie și a citi, — pe urmă, umblând mereu prin lume, m'am obișnuit a grăi și nemțește și ungurește, atâta cât trebuie omului prost... altfel sunt sărac, Măria ta, pentru că toată viața am ținut partea celor slabi și la judecăți și la primării și peste tot. Așa m'a lăsat Dumnezeu!»

Aceasta fatalitate îl duce de patru ori pe drumul lung al Vienei pentru dreptatea Împăratului. De patru ori este trimis de popor, de o parte din popor, care și-a legat toate speranțele în el, altă parte, foarte pușină — gornici, slujbași de-ai statului, ca Ursu Uibaru, adeptul compromisului rentabil, a luptei până la un anumit punct, apoi siguranța înapoia supunerii sau înapoia unui post la cei puternici, sunt oarecum indiferenți față de situația obștească, ei bucurându-se de o fericire relativă, — aceștia văd cu frică acțiunea acestui om care, în felul acesta, le poate tulbura lenea inactivității. Două mentalități necesare și în viață pentru simetria faptelor omenești, necesare și în opera literară pentru jalonarea spirituală a vieții pe care o cuprinde.

Ajuns la Viena, neputând «vorbi» cu Împăratul care plecase în vilegiatură în Italia — neîncrăzător în afirmațiile chiar ale notarului Enyedi, care ținea foarte mult la el și era adânc pătruns de toate suferințele Românilor ardeleni, Horea este veșnic neastâmpărat, umblă să cerceteze în toate părțile, pe la cunoscuții pe cari i-a întâlnit și și-i-a apropiat în celelalte călătorii iscodește ca un adevărat diplomat toate chestiunile cari l-ar putea interesa și ajuta.

Avea o întreagă organizație de «frați de cruce» în Viena,

cari îl ajutau prin influențe sau sfaturi. Horea, și aici printre străini, avea în foarte mare măsură o calitate: știa să cântărească oamenii după gradul de încredere pe care o inspirau. Era rezervat, spionând până în adâncul sufletului interlocutorul. Trăsătură necesară unui om care întreprinde astfel de acțiuni.

Îl găsim apoi povestind aceluiaș notar faptele de suferință, pe cari le-a rumegat, le-a întors pe toate fețele, le-a șlefuit pe tot parcursul greu al drumului spre Viena: povestește liniștit, fără isbucniri violente, natural; pasiunea dureasă se vede chiar în aceasta curgere lină a vorbelor sale, suferința s'a copt în el, întreaga lui ființă s'a identificat cu ea, simplul cuvânt are la Horea, gravitatea unei suferinți adânci.

Suferința tragică e aceea care mocnește sub pojghița unei aparențe de nepăsare, care se furișează subteran. Horea era meșterul abjinerii, al înfrânării. Din aceasta tânguire, pusă de Rebreanu, în gura lui Horea, se vede dexteritatea românului în plângeri — act exercitat în decurs de sute de ani; acumulând în fiecare zi neplăceri în suflet, le împrăștie dornic în cele patru vânturi, imediat ce găsești o ființă care-i prezintă — după o examinare amănunțită, fără greș, — fie garanția aceleiași dureri, fie înțelegerea.

Horea e omul pașnic, omul suferințelor interne, închise, canalizate pe călea zisă a «ordinei», are oroare față de faptele pripite, se retrage brusc sub pavăza talismanului «Doamne ferește!» ori de câte ori un vârtej lăuntric ar voi să-l arunce pe alt făgaș sau faptele dinafară i-ar cere o reacțiune vicioasă.

«Crăișorul» este un model de conducător al mulțimilor: gest măsurat, susținut apoi, hrănit zilnic cu mii de observații culese din jurul său, frământate în spiritul veșnic în mișcare, dozând faptele pentru o desfășurare mai lungă, dușmanul deslănțuirilor repezi cari strică planul acțiunii; țaran socofit, credincios unui gând, inteligent, practic, Autorul, schițându-i destinul tragic, înafara obiceiului său de spectator impasibil peste opera creată, s'a aplecat cu blândețe peste figura acestui Horea, muncit de greutatea și răspunderile unei vieți care nu l-a primit așa cum s'ar fi convenit.

Poporul, în numele căruia a pornit pe drumuri, în aș-

teptarea sosirii lui, așează cu imaginația, straturi de închipuiri peste ființa sa reală; aureola lui crește, sufletul acestui popor capătă, în felul acesta o direcție unică, hotărâtă; este momentul unic pentru obiectivarea unor stări de conștiință confuze în vestmântul unui mit: *mitul Horea*. Horea aduce «semne» pe cari poporul le așteaptă cu înfrigurare biblică.

Numele de «Crăișorul» i-a fost dat lui Horea de fata unui nobil din Cristior, Rafaela — nume cu iz de Renaștere — unde acesta a făcut ciubere în tinerețe, aprinzându-și inima în vâlvătaia primei dragoste, în fața domniței «subțire și mlădioasă ca firul de trestie tânără, cu niște ochi mari negri și umezi, adumbriți de gene lungi și leneșe» — Adevărat sau inventat de romancier, faptul este semnificativ — aproape răsbunător. — Numele acesta a fost împodobit de focul arzător al tinereții imaginative de evocări inconștiente, venite pe drumul unui trecut cu rădăcini străvechi, nume devenit fatal, nume care l-a îmbrățișat pe Horea și ca un talisman l-a prefăcut, i-a îndreptat viața pe alte făgașuri, strigăt la răscruce de drumuri.

În viața unui astfel de om, toate actele vieții au semnificații excepționale, fiecare faptă având în ea autenticitatea întregului. Autorul a inventat câteva foarte caracteristice, printre cari figurează și aceasta, plină de un tragic simbolism: Horea aruncă sub picioarele Rafaelei — când aceasta se îndreaptă spre biserică pentru a se căsători cu un nobil — sumanul său de sărbătoare, aceasta, ca piciorușele sale delicate să nu între într'o baltă de noroi care-i stătea în cale; pe alt plan, cu aceeași pornire de jertfă a întregii sale ființe, își va arunca viața pentru un alt ideal: iobagii.

Motivul luptei lui Horea pentru dreptatea iobagilor îl găsește Rebreanu în aceasta aventură sentimentală — mai mult interioară, neconsumată. Desigur că în mintea simplistă a țaranului Horea, tânăr, s'au născut argumente și jâșniri tot așa de simple și de absurde, întărite prin întrebarea desnădăduită: de ce? de ce? pe care și-o pun aceia cari sunt condamnați să se uite dinafară la ospățul vieții celor dinlăuntru corului fericirii. Prima scrâșnire de dinți, a dat semnal altora, cari vor constitui de aici înainte un semn de atitudine în fața vieții. — Probabil că acest fapt a fost suficient vocației latente a lui Horea, se poate că alte și alte fapte au venit să alimenteze aceasta rană sentimentală. La baza faptelor mari

demulte ori se află o situație absurdă. Acum se începe inaugurarea spirituală a unei singure ființe : dreptatea pentru cei ce n'o au. Puteri supranaturale se învoldurează în el, fierb, se cer consumate. Poporul observă nimbul de glorie din jurul persoanei sale și-l consacră de conducător.

Ființa omenească este un labirint de posibilități ascunse, de deveniri ; nimic nu e stabil, fix, încremenit, totul se schimbă, se desvoltă. Printr'o evoluție a gândului, Horea ajunge, din domeniul acțiunii măsurate, a jalbei — metoda românească, istorică — la dinamismul răsturnător și creator : «Dreptatea nu se cerșește ! Dreptatea se cucerește !» Fapte externe au făurit aceasta schimbare. Evoluția, de pe planul fierberilor interioare pe acela al iruperilor în gheizererele faptelor, e lămurită. Consecvența se păstrează pentrucă la baza acțiunii este momentul studiului, a fugii în pustiul inimii și gândului, a aprecierii mijloacelor ; abia la urmă fapta. Sub ochii noștrii se petrece această virare a ființei lui Horea, deplasarea finalității voinței : toată lumea de idei — altă dată în sens contrar — acum se preface în argumente pentru noua orientare răsărită ca din senin, la suprafața sufletului.

Învălmășeala gândurilor se orânduește în adevăruri usturătoare : «Suntem totdeauna uniți în supunere și umilință și niciodată nu ne putem uni ca să cucerim dreptatea».

Alte trăsături spirituale : prevăzător, calculat, examinează oamenii, mentalitatea lor, starea de spirit, durata însuflețirii, felul acțiunii lor, întocmai ca și un comandant înaintea unei ofensive în stil mare. Toate elemente sufletești cari vor face și din Horea un conducător, care va ști să întrebuițeze, la momentul oportun, elementul uman, calitate importantă mai ales într'o răscoală țărănească unde — prin forța lucrurilor — nu există disciplină, omogenitate, comandamente.

Iată starea de spirit a acestui material uman : «Dumnezeu știe ! Ce o să facem !». «Noi n'avem nici o putere !» deficiență de virilitate spirituală, înfiptă în conștiințe de boeri, cu pedepsele multe, cu întreaga lor purtare față de un popor nevoiaș. Avântul, îndrăzneala, hotărârea unei fapte mai viguroase s'au retras în adâncimi — la fund — este nevoie de o muncă extraordinar de grea (muncă de scafandru spiritual pentru pescuirea perlelor voinței adormite) ca să miști, să hotărăști la fapte astfel de oameni. Se cere o abilitate prodi-

gioasă, un tact dibaciu să arunci undița în aceasta apă tulbure... Horea a avut și aceasta calitate în mare măsură.

Mitul îndeplinește un rol covârșitor în viața popoarelor (de multe ori, azi mai ales, este motivul existenței, în lipsa altor produse mai nobile): un semn, o vorbă, un om, o poruncă sunt în stare să adune suflete într'o fascie, să aprindă credințe, să fascineze ochi, să deslănțue fapte, să creeze noi stări istorice. Să ne gândim la miturile moderne: hitlerism, fascism, comunism etc.

Horia a sesizat bine sufletul țăranilor, cari, sub zodia lui Toma din Biblie, așteptau un asemenea semn, un asemenea mit, de care să-și agațe neîncrederea, s'o transforme în siguranță; așteptau ceva care să fie în stare să-i desmorțască; o stea pribeagă, o eclipsă de soare sau lună, sau cine ști ce.

Cu inteligența, care-l ridică deasupra semenilor săi, printr'un fel de criticism, sub care supunea toate faptele, Horea nesocotea, oarecum, valoarea unor astfel de fapte, de amăgiri, pentru sine însuși, — pentru alții înțelegea să le folosească. — Le tâlmăci aceste porunci și semne împărătești, mai întâi celor doi «frați de cruce» — Cloșca și Crișan -- mai adaogând și dela sine câte ceva pentru greutatea importanței.

Evenimentele se precipită, deslănțuite de undeva, parcă de mâini nevăzute; în așteptarea lor, Horea este liniștit, cum-pănit, pregălit, stăpân pe sine, puțin îndurerat de faptele sângeroase pe cari le întrevede apropiate, bănuind furtuni viitoare; este dornic de liniște deplină, de singurătate, de reculegere. Având sufletul supraîncărcat, romancierul îl inseninează într'o rugăciune desăvârșită, la biserică, apoi îl pune să-și sublimeze tensiunea spirituală: să horească; este cântecul de lebedă.

Să lăsăm un moment pe Horea și să venim la al doilea conducător — frate de cruce — mâna dreaptă a acestuia și pendantul său: Cloșca. Familist, sentimental, bun prieten, vesel; defect: este o anumită parte a sufletului său care la început nu l-a lăsat să se desfășoare în acțiuni altruiste: iubirea soției sale. În fața faptelor pe cari i le prezintă Horea, stă resemnat, supus: «era din fire sfios și cu mare supunere față de lege și stăpânire. Avea avere frumoasă, avea nevastă tânără și un *dor de viață liniștită și tihnită*. Credea în Horea ca 'n Dumnezeu». Trăsături cari vor da o anumită semnificație de lepădare apostolică față de bunurile vieții și-l vor ridica

pe Cloșca în cumpăna vremurilor.

Era lipsit de acel spirit critic, de acel discernământ care face curate, vorbele și faptele, de zgură, ceea ce-l făcea lesne 'ncrezător, pornit la supunerea unui cuvânt dela conducere, mai naiv, mai sentimental; un om pe care-l conduce numai inima și deloc judecata limpede. Lui îi este frică de fapta brutală, vrea ca totul să-și urmeze vechiul făgaș: jalba.

Ca și Horea, însă, și el — după peregrinări nesfârșite — ajunge la concluzia faptei: «ori pierim; ori ne facem singuri răsplata». Cu o fantezie bogată, făurește planuri peste planuri; Crișan, mai rece, îi mai taie din aripi, readucându-l la calcule mai simple dar mai sigure.

Al treilea conducător, Crișan, partea executivă a «triumviratului iobag»: Horea constituind inițiativa, conducerea, Cloșca, indoiala în acțiune, dibuirea sentimentală iar Crișan, fapta crudă — întră târziu în scena romanului, după ce deja intenția faptelor hotărâtoare s'a cristalizat și a luat o direcție ceva mai fără dibuiri în mintea celorlalți doi. Infățișarea fizică și morală: păr cărunt, mustăți mari, ochi foarte sclipitori, când zicea o vorbă-i zisă, hotărât, deci, fost cătană, scump la vorbă, retras în sine însuși, închis, nu-i plăcea nici vorbăria altora, înconjura chiar locurile unde erau oameni. Tipul omului care este în stare să urmărească un gând, o hotărâre până la capăt, sigur, îndârjit, cuirasat în fața oricărei șovăeli. Gândul rece, hotărârea puternică aruncată înainte, nu-i dă voie să se gândească la scadența care va urma fapta, conștient nu privește acest soroc nehotărît, ca un viteaz, un predestinat spre eroism. Ca fost soldat este supus; se mișcă numai la ordin, pe care-l execută cu felul lui natural și scurt de a vorbi: «Apoi io-s cătană și aștept porunca de începere». Se arată foarte bun organizator, tot așa de bun îndrumător și tălmăcitor de porunci, stăpânește, prin voința sa dârză, sufletele cam nesigure ale moșilor săi. El începe să deslănțue furia poporului împotriva nemeșilor asupritori. Știa să folosească momentul oportun; n'are șovăiri în fața faptelor, n'are izbucniri de milă — caracteristica sufletului românesc: amărit, îndurerat, copt sub arșița suferințelor îndelungate. Asistăm desigur la scene groaznice, inumane, condamnate de toată lumea, explicate însă prin zilnicele suferințe și torturi îndurerate de către acești bieți iobagi cari n'aveau o clipă de bucurie din

cauza unor boeri cari îi disprețuiau feudal, îi nesocoteau, îi credeau inexistenți ca oameni, prezenți numai ca vite și material de muncă. Faptele grozave săvârșite de țărani români se iartă, se șterg, fiind o izbucnire cauzată de mânie, de beția durerii; totul a fost parcă un vârtej de pedeapsă dumnezeiască. Faptele aristocrației maghiare stau ca o mărturie odioasă, care o pecetluște pentru vecie, din cauza unor acte inumane, săvârșite sistematic, conștient.

Iureșul începe Țăranii s'au «sculat» și-au pornit ca un potop. Horea merge în fruntea cetelor făcui, atent, Crișan îndemnând scurt la luptă, însuflețind oastea, ținându-i trează furia revoluționară, iar Cloșca suduind, varsându-și astfel amarul pe oameni. Acesta este aspectul triumviratului iobag în dinamismul revoluției: trei oameni, trei atitudini deosebite, trei suflete distincte.

Urmarea acestui fapt e că Horea, în învălmășeala și iureșul deslănțuit, se gândește la neajunsurile cari decurg din aceste fapte iuși, pripite, cari se sting foarte repede — chiar în momentul când ar trebui să fie mai puternice. Intrevede nevoia de ordine, de comandă și execuție, de fapte măsurate, susținute printr'un elan continuu. Vrea ca totul să se desfășoare după un plan bine chibzuit, pentru a putea învinge și nu pentru a prăda. Jafurile se pot face și fără sistem; cucerirea biruinței și a dreptății — scopul răsculaților — nu.

Aceiași exaltare și naivitate îl urmărește pe Cloșca și în mijlocul focului: izbucnește copilăros, ca alte sute de Români: «A noastă-i lumea de aici încolo!» fără să priceapă cam ce ar fi exprimând acest strigăt, fără să se gândească la faptul că nu s'a aplecat cumpăna înspre sufletul lor.

O altă deficiență sufletească, o inaderență la adevăratele condiții ale revoluției, la Cloșca: în fața trimișilor de pace, de liniștire, este lesne încrezător, naiv, chiar în momentul când castea iobagilor domina, dicta toate mișcărilor; din cauza acestui gest inoportun, răscoala s'a frânt în două, neputincioasă, la jumătatea drumului, focul s'a stins din sufletele iobagilor, avântul și-a paralizat aripile: «...mulțimea se urni spre munte înapoi, încet ca o apă mare ce se retrage în albia sa» scrie Rebreanu. Cloșca are în el îndrăzneala și curajul viteazului dar n'are tactul, infuiția faptelor și oamenilor, necesară unui comandant.

Și Crișan se împărtășește din încrederea naivă a lui Cloșca — la acesta din urmă explicată prin viața de militar; ca om cinstit, naiv de cinstit, nu știe că vorba dată, jurământul nu sunt lucruri sfinte pentru toți și în toate locurile, acestea de cele mai multe ori sunt mijloace de tras pe sfoară, de înșelare. N'a avut Crișan ocazia să guste și din aceasta filosofie relativistă, practică; a trăit retras în sine, închis, fără ferești spre exterior. Înșelarea l-a dăscălit; prea târziu, însă.

«Cumpăna» își intitulează unul din capitole, autorul. Horea, în mijlocul acestei cumpene, când deoparte se lasă grea înșelarea, momelile, amenințările nobililor, de altă parte atârnă ușor de tot sufletul lesne încrezător, umilit, fricos, al iobagului — stă neclintit ca o statuie, ca un stâlp de intransigență, ca un hotar între două lumi cari se sbat, se sfărâmă. Sufletul său iese biruitor deasupra acestei micimi de vietăți, de șovăitori; «iacă frate Cloșcut începe sfârșitul visului nostru!». Faptele vin să confuzioneze, să îmbogățească acest exemplar mare, predestinat. Sbuciumul tragic al lui Horea, în fața slăbiciunii tovarășilor săi, în fața faptelor cari acum se deslănșue de undeva, fără voia lui, copleșindu-l, zăpăcindu-l, ne înfioară. În mijlocul acestei zăpăceli generale, a acestei retrageri a însuflețirii sub zgura grea a nepăsării, întocmai ca un general după o bătălie pierdută, umbliă în toate părțile ca o fantomă, trezind oameni pe jumătate morți, adunând pâlcuri fugare, însuflețind oase împietrite, dând semnal de nou atac, Horea e la post. Totul însă, fără rezultat. «Planul cel mare», este iremediabil pierdut — plan făurit de el în clipele când a văzut că apro pe totul e în zadar, conceput în momente de sbucium tragic când sufletul său clocotea de furie, plan prea grandios, prea sigur în închipuirea sa, cu atât mai marej cu cât, în străfunzimile sufletului său știa că deacum toată țâșnirea sa de voință este destrămată, că faptele i-au alunecat printre degete și acum el este rolul lor. Primește pe rând loviturile dela ai săi; Vlădica Nichita, boerul Chendi, toți ceilalți. Rabdă, se ridică peste fapte, sus, unde-l așează nimbul istoriei. Continuă lupta până la sfârșit, nu pentru sine, pentru norod. În fața perspectivelor, Cloșca este amărit, zdrobit, nu poate să găsească nici o ieșire, nici o deslegare faptelor pe cari le vede. Isbucnește din el căința: «Iartă-mă Horea, că amarnic am greșit!» În acest timp cercul de foc se strânge din ce în

ce mai tare în jurul lui Horea; veștile anunță căderea zidurilor cari-l apărau; el e însă tot drept, tot neclintit. Sosesc porunci de liniștire. Se supune acelor ordine împărătești în numele cărora și-a mistuit viața, și-a ros deatâtea ori opincile, bătătorind drumurile Vienei. A văzut cu durere că același împărat, care i-a făcut semn de fapte, îi poruncește tăcere. A făcut, a dat poruncă mare de liniștire și s'a hotărât să reia drumăria până la «Înălțatul Împărat». Urmează apoi retragerea lui Horea în munți. Cloșca îl urmează, se agață de el, se lipește de el cu încredere; un suflet așa de naiv și slab are nevoie de un stâlp de granit ca să-l susțină.

Apoi trădarea și vânzarea. Dacă nu ne-am teme de un oarecare sacrilegiu, am asemăna, prin simetrie, acest destin de iobag vândut, cu acela al Mântuitorului. Și 'n aceste clipe grele, Horea este tot liniștit, demn, disprețuitor, pregătit pentru orice.

Legat cot la cot cu celălalt tovarăș, Cloșca, — doi tâlhari, spunea inima de străini de pe străzile Abrudului — doi eroi — martiri — striga în gura mare Ioan Popa Crișănușa din Bistra, acesta este penultimul act al vieții lor. Horea «cu spinarea adusă, cu fața brăzdată de trudă, cu lanțuri de car la mâini și la picioare» și Cloșca «îmbătrânit și zdrobit», Horea privind «cu ochii rătăcitori peste mulțime», Cloșca «cu capul în piept, obosit de toate».

Crișan a fost și el prins mai târziu și în altă parte. În fața judecătorilor, ca om fără dedesubturi, mărturisește toate faptele și senin — așa cum îndeplinea poruncile lui Horea sau acelea primite în vremea când era cătană împărătească — se spânzură cu curelele dela opinci, în temniță. Și-a făcut datoria, s'a gândit. A murit tăcut, fără nici o tresărire. Faptul că i-au tăiat apoi trupul în patru bucăți, nu l-a simțit; acest lucru a făcut doar de rușine o întreagă organizație socială.

Pentru ceilalți doi iobagi, a sosit scadența legilor țării: roata, cea mai cumplită tortură din câte a născocit imaginația vindicativă a unui popor, cea mai rușinoasă și cea mai degradatoare.

La Bălgrad, în ziua de 28 Februarie 1785 — într'o Luni — în fața miilor de Români, aduși cu forța ca martori la sfârșitul conducătorilor, Cloșca își dă mai întâiu obolul vâmlor

puterilor lumefiri; grăbit, zăpăcit, așa cum era și în viață. O întreagă oră i-a chinuit sufletul în corp călăul meșter, o oră i-a mai trăit gândul usturător, ucigător, greu, o oră a între-văzut fierbinte viața de dincolo de roată, unde nu este nici iobag, nici nobil, nici lanțuri, nici suferință. De douăzeci și una de ori ființa întreagă i-s'a concentrat într'un jar de durere sfâșietoare atunci când tot de atâtea ori i-au încercat rezistența oaselor cu roata. Abia apoi s'a sfîns.

Horea sărută crucea, se închină, sărută mâna preotului... zice «Doamne iartă-mă și ajută-mă!» și se urcă pe estradă să-și facă și datoria din urmă, fără șovăire, cu capul sus, liniștit, așa cum îl cunoaștem din toată viața lui. Roata i-a curmat suflarea în aceeași zi, la vârsta de 54 ani.

Incheiu aceasta incursiune impresionistă în romanul «Crăișorul, cu câteva versuri aspre din același «Horea» al lui Cotruș:

Șuvoaie de norod venit să vadă marea paradă
 Se bucurau dela opincă până la Vlădică —
 Și peste tot norodul ăsta desrobot, deodată împietrit
 Ca într'un vis cumplit
 Eu l-am zărit,
 Cum, crunt ca într'o tragedie antică —
 Pe oase frânte se ridică
 Intr'o cămașe 'nsângerată,
 Horia însuși -- pe roată. —

Acesta ar fi palidul portret al celor trei martiri, — tragicul triumvirat iobag al poporului nostru, — scos din rândurile marelui romancier Liviu Rebreanu. Nu portretul schițat aci, dar acela autentic din roman, va fi purtătorul autenticității acestor trei destine, unite în aceeași efigie, în sufletul nostru, al cititorilor. O fi sau nu cel adevărat, pe lângă acela din istorie are avantajul că trăește, că suferă și moare în permanență cu noi.

INDEPENDENȚA ȘCOALEI PRIMARE DE STAT

de: GH. BĂLAJ.

Înainte de a continua cu expunerea celor promise în articolul precedent, țin să notez aci un fapt înbucurător și sume :

Nu mult timp dupăce a apărut în revistă articolul cu titlul de mai sus, am fost interpelat de mai mulți domni notari, că ce urmăresc prin cele scrise ?

Țin să dau răspuns și pe aceasta cale atât celor cari au vorbit cu mine, cât și celor cari n'au ocazie să mă întâlnească și să mă interpeleze personal — și poate ar dori asta — că prin cele scrise nu urmăresc decât un singur lucru : *îmbunătățirea situației morale și materiale a școlii de stat și concomitent cu aceasta și a învățătorilor.*

Am promis acest lucru cu ocazia alegerii mele de președinte al subsecției și voi urmări atingerea acestui țel, prin toate mijloacele posibile.

Nu vreau cătuși de puțin să creiez disensiuni între colegi și domnii notari, din contră, voi urmări să micșorez prăpastia ce se află între noi și administrația comunală, natural aceasta nu se va putea face decât numai prin bună înțelegere așa cum au spus-o și alții, dar nu o înțelegere unilaterală, adică numai din partea învățătorilor, ci o înțelegere reciprocă și o conlucrare sinceră.

Noi totdeauna am fost îndrumați ca toate problemele în legătură cu starea materială a școlii, să-le rezolvim prin bună înțelegere și din partea noastră a fost și este aceasta înțelegere așa că nu poate fi un fapt surprinzător dacă azi, cerem și noi să fim înțeleși.

În articolul precedent am ajuns să stabilim mijlocul prin care se înscriu în bugetul comunei sumele necesare întreținerii școlii primare de stat.

După înscrierea acestor sume, partea cea mai grea este încasarea lor, care poate nu întotdeauna este justificată. Nu este justificată prin faptul că de multe ori se găsește sume

pentru lucruri mai puțin importante, dar nu se găsesc când este vorba de școală. Pentru a da un exemplu în ce măsură se pot încasa pentru școală sumele înscrise în buget las să urmez aci o mică statistică de încasările făcute de școala primară de stat din Valea lui Mihai în ultimii 8 ani:

1931	prevedere bugetară	378.994	suma încasată	132.836
1932	«	«	349.139	«
1933	«	«	368.934	«
1934	«	«	656.086	«
1935	«	«	350.416	«
1936	«	«	205.490	«
1937	«	«	210.842	«
1938	«	«	139.070	«
Total		2.668.971		1.267.659

Din cifrele de mai sus rezultă că deși au fost prevederi bugetare, totuși nu s'au putut încasa nici 50% din prevedere.

La cifrele de mai sus trebuie să menționez, că dela 1931, până la 1936, școala primară de stat a funcționat cu 3 localuri de școală, cu 10 puteri didactice, 2 localuri școală de copii mici, cu 2 puteri didactice și școala era în construcție, deci sumele de mai sus nu erau exagerate cum se pare la prima vedere.

Mijlocul prin care au fost încasate sumele de mai sus numai acela le știe care le-a încasat și eu nu le pot expune aci toate, deși mi-au fost relatate de foștii conducători ai școlii primare de stat, și asta pentru unele considerente în urma cărora nu vreau să fac aluzii la persoane cunoscute. Cred că nici nu trebuie să le povestesc nimic în această chestiune întrucât povestea încasărilor o cunoaștem cu toții.

Deocamdată numai atât mai vreau să adaug că am rămas nespuse de mulțumit când mai mulți colegi mi-au adus la cunoștință că cele expuse, deși au durut puțin, au adus o ameliorare simțitoare a situației, și scopul meu este numai acesta.

DESPRE DASCĂLI SĂLĂJENI DE ODINIOARĂ

de : ION ARDELEANU SENIOR.

În toamna anului 1913 trupa teatrală Victor Antonescu din București, având între alții și pe Nenea Iancu Brezeanu, întreprinde un turneu prin 17 orașe din Ardeal, înfruntând cu multă bărbăție piedicile puse de administrația ungurească, care numai de teatru românesc nu avea nevoie.

Către sfârșitul lui Octombrie 1913 ajunge, venind dela Abrud, în Șimleul-Silvaniei, centrul spre care gravita viața intelectuală românească a Sălajului.

Ziaristul Leonard Paukerow, secretarul trupei V. Antonescu, în lucrarea sa : „*Când joci teatru românesc în țară ungurească*“, publicată la Budapesta în 1914, în pag. 140--145, publică impresiile sale din Șimleul-Silvaniei. Apoteoză impresiilor sale o formează întâlnirea cu un dascăl sălăjan, despre care scrie rânduri, cari socotesc că trebuie eternizate în analele istoriei învățământului din acest județ și reproducându-le aci, în revista noastră profesională, ele să ne inspire aceiași dragoste de idealism, care a încălzit și pe *inaintași*.

«În timpul pauzei, un învățător român aflând că sunt din țară și c'am venit împreună cu trupa teatrală, a intrat în vorbă cu mine, mi-a prezentat pe părintele și pe cei trei țărani chipeși cu cari a venit cu căruța din satul lui, 14 kilometri departe de Șimleu. Cu o naivitate adorabilă m'a lămurit că «ortacii» (tovarășii) lui știu citi, că fiecare e abonat la câte o gazetă românească și cum a primit înștiințarea că vin la Șimleu «teatraliștii din România» s'a înțeles cu părintele să aducă și frați-țărani la reprezentațiile astea».

«O, tu brav dascăl anonim, modest și om al datoriei ! Tu ești adevăratul ostaș al culturii în întunerecul satelor românești din Ungaria, mai ales când îți înțelegi astfel misiunea, că nu numai tinerile vlăstare îți sunt incredințate pentru a le însufla iubirea de carte, ci și norodul întreg care împresoară, care face să rodească glia, are de primit dela tine îndrumări sănătoase pentru viața sufletească.

«Ce frumoasă și ce mândră era bucuria acestui învățător,

că a putut arăta unui oaspe din țara românească, țărani din satul lui cari citesc românește și cari s'au învoit să facă împreună cu dânsul un drum de 14 km. cu căruța, ca să asculte teatru românesc».

Astfel ne au fost *înaintașii!*

Să le urmăm, continuând acelaș drum, creind și întărind conștiințe, pentru a putea păstra măcar ce ei prin jertfe ne-au lăsat moștenire, graiu și glie românească în Sălaj.

DIVERTISMENT TRAGIC...

NIC. ROȘ.

I.

La baza tuturor sistemelor de gândire, a tuturor formelor de viață, la baza vieții înseși, la fundamentul Universului, sub pedestalul Dumnezeului, ascuns în spațiul nesfârșit ori în noi înșine, roade veșnic distrugătoare: îndoiala. Ea slăbește fundamente crezute solide, susținute de greutatea a nesfârșite veacuri, dărâmă forme create în betonul armat al unei convingeri dure. Tot ce a clădit omul subminează și spulberă cu o suflare; tot ce a declarat Zeul cu glas de tunete, înfricoșător de sigur și a scris cu dalta fulgerelor pe piatra Destinului, fărîmtează, șterge...

Om și Zeu, gând și existență sunt nimic în fața îndoelii.

Ca o Fata Morgana, încântă ochii cu fierbintele miraj al veșnicului «altceva», aflat dincolo de linia siguranței; ne chiamă, ne înlanțue cu mii de brațe, purtându-ne pretutindeni unde există ceva asupra căruia să-și fi pus pecetea morții.

Zeița a veșniciei renașteri, ea distruge totul ca să reclădească iarăși totul. Amestecă moartea cu învierea, într'un cerc al veșniciei curgeri. În fața ei se închină toată viața noastră; întreg gândul nostru se scaldă în apele ei. Îndoiala este balsamul sufletului însetat după mai bine, după mai frumos, după mai adevărat.

Cu ajutorul îndoelii, urcăm cărările întortochiate ale vieții, noi, pelerinii stârșiți ai Adevărului, spre totala înțelegere, spre mirajul unei beatitudini integrale, din care bine știm că nici odată nu ne va fi dat să gustăm.

Spre El, spre acel Perfect râvnesc sufletele noastre. El însă nu e al nostru... nu va fi niciodată. Drumul singur e al nostru... căutarea... pribegirea spre mai bine.

Ajunși într'un punct, pe care puterile noastre, neputându-l depăși, îl cred limita, sfârșitul, ea, îndoiala, roade siguranța și proiectează în ochii noștri alt chip, alt miraj.

Ne îndoim de noi înșine, de soarta noastră, de tot. Rătăcim veșnic printre lucruri, printre deslegări, printre rezolvări de întrebări, fricoși, neputându-le atinge: îndoiala stă de veghe, pururi îngrozindu-ne cu fatidicul: Nu! Nu! Nu!...

Nesiguranța aceasta, în care ne mișcăm, nu ne supără, ne place, o căutăm. Printr'un paradox, care provine din destinul nostru de trecători repezi pe scena vieții, fără gând de oprire, de fixare în viață, fugim de toate locurile unde scrie: «dogmă», «nu cugeta», «crede».

Pururi ne îndoim; aceasta e legea noastră, a oamenilor, a acestor ființe în veșnică mișcare.

Printr'un salt în extremis chiar stelele se îndoesc în nesfârșita lor pribegire; stând nu s'ar îndoii, ar fi într'o eternă liniște, într'o veșnică nemișcare, într'o definitivă rezolvare.

Singur Dumnezeu nu se îndoiește. Dumnezeu s'a regăsit pe sine însuși, s'a umplut cu sine însuși, își este sieși suficient, e în repaos absolut.

«Le silence éternel de ses espaces infinis m'effraie» spune îngrozit Pascal.

Aș vrea să nu ajung niciodată acolo ca să spun unui adevăr, ca Faust: «Rămâi, tu ești cel căutat, cel din urmă, dela tine mai încolo, nimic!» În clipa aceea, întocmai ca și Faust, aș fi pierdut pentru veșnicie. Rostul meu în viață n'ar mai avea nicio justificare, spiritul mi-s'ar liniști, murind într'o nemișcare eternă.

Fiindcă iubesc viața, mișcarea spre necunoscut, aventura gândului, în care ești liber, atotputernic, calvarul gustării frumosului divin, înălțarea pe treptele spiritului tot mai sus, tot mai sus, iubesc îndoiala, otrava distrugătoare a totului dar și renașterea totului.

Îndoiala este trambulina sufletului, care-și caută repetate puncte de sprijin cari să-l ridice tot mai spre înălțimile azurii ale spiritului, de unde să poate contempla în liniște alte peisagii decât acelea ale glodului de jos.

II.

Un om de știință : Pascal. Un raționalist, un pozitivist în sensul preocupărilor, just ca orice geometru. Dornic de absolutul cunoștinței : fie morală, fie științifică. Dotat cu un spirit în veșnică mișcare spre cunoașterea acestui absolut ; călător sub arșita Adevărului, Pascal și-a mobilizat întreaga ființă pentru străbaterea acestui drum.

Era chemat de vraja Eternului ascuns cum este chemat un insetat pelerin al deșerturilor, de viziunea unei oaze, care-i râde bucuria verde și strălucirea de oțel a isvorului limpede, smuls din focul de nisip al Saharei.

O sete organică îi deschidea largi toate insetările ființei, spre necunoscutul care se refuza cu atâta îndărătnicie ; o fre-mătare de suflet în beția căutării, o exaltare a întregului corp, care întindea mii de brațe spre zările cunoașterii.

Pascal a pornit spre acest miraj, dorindu-l cunoscut, îm-brățișat. Și-a luat, toiaș de pribegie și stâlp de reazem, rațiunea, puterea miraculoasă, șfredelitoare, ordonatoare, dar nu creatoare, care putea să-l ducă până la cele mai nebănuite înălțimi, când s'ar fi oboșit sau ar fi greșit drumul nesigur și greu al pământului, ca Dante.

Rațiunea i-a arătat lumi necunoscute, reci, pline de frumusețea ordinei și a legilor fixe cari le guvernau. Pascal a înțeles, sufletul său s'a îmbătut de noutate, de cunoștință.

Setea însă se făcea tot mai mare, îl imboldea mai departe... tot mai departe. Rațiunea pășea sigur, pe drumul bătătorit de atâtea ori. Orizontul se lărgea din ce în ce ; claritatea rațiunii alunga negurile de pe munții cari sprijineau ceriul...

Pascal a străbătut astfel multe leghe de spațiu cugetat, de drum în el însuși, călcând cărări cari pleacă din spiritul său și se opresc undeva în necunoscut sau nicăeri...

Deodată — ca Dante în pribegirea de ispășire — s'a despărțit de rațiune. Nu era mulțumit cu explicațiile ei asupra lucrurilor pe cari le întâlnea. Întrebările din el însuși nu-și mai găseau deslegare în rațiune. Rămânea ceva dincolo de explicare, ceva care-i neliniștea spiritul. Il măcina îndoiala vampiră.

Rămâne singur ; neliniștea crește odată cu solitudinea în care l-a lăsat rațiunea. Singur, ca o amenințare între cer și

pământ, între adevărul absolut și năzuința spre acesta. Nu putea sta mult în atitudinea aceasta de gol spiritual, de ne-mișcare; setea veșnică îl mâna tot înainte, setea oarbă, implacabilă... Nu putea nimic. I s'au paralizat mișcările spiritului.

Miile de brațe aruncate spre înfiuit, de setea cunoașterii, părăsite de rațiunea care le da viață și avânt, și-au îndreptat mișcarea spre interior, s'au retras spre interior, într'o stare de relativă mulțumire, de oarecare liniște, au ancorat la marginea unei mări în furtună. Avântul s'a stins. Mișcarea, care le susținuse într'o svăcnire rectilinie, a intrat în sine însași, devenind circulară, mereu aceeași. Setea s'a regăsit pe sine, adică și-a regăsit matca. Din sete în mișcare, a devenit staționară, imobilă. Toate puterile ființei au intrat în echilibru... un fel de moarte... un fel de nimicire a avântului.

Pascal a observat cataclismul care se petrecea în spiritul său. Aștepta. Spera în nașterea unei forțe care va aduce o deslegare întrebărilor sale și-i va pune în mișcare, din nou, clanul cercetării.

A venit: credința. «Crede... și nimic mai mult!»

Pascal a crezut, s'a supus, s'a resemnat.

Pascal, omul rațiunii, și-a aplecat genunchii spirituali credinței, puterii miraculoase, simple, care poate explica totul, îmbrățișa totul, fiindcă e categorică, fiindcă nu explică nimic.

În clipa aceea o liniște senină s'a lăsat peste sufletul lui Pascal: credea.

Ca după erupția unui vulcan, după ce actul s'a consumat, liniștea se restabilește, parcă nimic n'a fost...

* * *

A fost Pascal mulțumit de întorsătura evoluției sale spirituale? Da. Organic a fost mulțumit. Extinderii necurmăte — dincolo de limită — a ființei sale, i-a urmat o limitare, un hotar care l-a silit să se oprească. Credința i-a închis avântul, i-a tăiat aripile, ori, poate, l-a ajutat să găsească adevărul mai repede și mai sigur.

Amândouă ipotezele au valabilitate: depinde de punctul de vedere în care te situezi.

a) odată ce toate întrebările cari îl ardeau au fost lămurite apodictic: crede!... nu mai avea rost cercetarea, căci

credința nu implică cercetare, iar Pascal era acum incapabil de acest efort, desgustat, sceptic în rezultatul ei.

b) chiar dacă setea de adevăr — reinviată cumva — l-ar fi silit să cerceteze mai departe, Pascal ar fi pășit pe punți sigure, fără efort, sprijinit pe credință.

Aceasta ancorare în portul ospitalier al credinței a fost fatală să i se întâmple. Purtat de demonul curiozității, al dorinței de a cunoaște Absolutul, a-l gusta, a trăi la lumina lui; ros veșnic de setea mai multului, Pascal s'a dat trup și suflet rațiunii, de la care a așteptat totul. A fost natural ca rezultatele să nu-l mulțumească ci mai mult să-i cravașeze setea.

Avântul nesatisfăcut, el singur și a ales mijlocul de a se opri din mersul veșnic; setea de adevărul total, singură și-a hotărât limanul: crezând că vor gusta liniștea absolută a adevărului posedat, au chemat credința.

Istoria spirituală a lui Pascal se reeditează de multe ori.

Așa numiții «dionisiaci ai adevărului», cari trăesc cu el și pentru el, îl caută, îl devorează, sunt amanții lui, schimbându-l repetat, pentru a căuta altul mai apropiat de acela din urmă, se poartă cu el după capriciile cari leagă unul de altul doi îndrăgostiți, constituie repetatele frecvențe ale cazului Pascal.

Deosebirea stă în locul ancorării, în ultima rezolvire a vieții lor. Giovanni Papini, după aceleași peregrinări, după aceleași svârcoliri, după himera adevărului, a definitivei deslegări, și-a odihnit viața și sbuciumul sufletesc la fărmașia credinței și bisericii. Nu se știe însă dacă nu-și va relua drumul, întinzându-și vântului pânzele năvii.

Nietzsche — amantul adevărului — după cum îl etichetează foarte fericit biograful sau inspirat, Ștefan Zweig, a ancorat în nebunie, o altfel de credință, tot categorică și ea.

În orice caz acești oameni «posedați» de furia adevărului, formează elita umanității, faptul cugetării în desfășurare, singurii cari încearcă să stea de vorbă cu Dumnezeu, pentru a revărsa, din comuniunea lor, mai multă lumină peste pământ.

În zilele noastre de sălbatică agățare de pământul care nu mai vrea să ne țină pe el, care ne dorește cu furie în el, acești oameni sunt așa de rari... așa de tragic de rari...

CONDICA PROCESELOR INVĂȚĂTOREȘTI

1. *D. Varhantovschi Petre-Sudurău.* In cauza Dv. dela Tribunalul Salaj, în care Primăria comunei Sudurău a făcut recurs în contra cărții de judecată dată de Judecătoria Tășnad, care a statuat, că în baza ordinului Nr. 20.058 din 15 Oct. 1937 al Minist. de Interne, porțiunile canonice recunoscute de Stat, (cum sunt sesiunile parohiale și loturile de împroprietărire ale școalelor prim.), cari nu urmăresc scopuri lucrative și de câștig, sunt scutite de impunere la taxe comunale și aditionale, Tribunalul a respins recursul Primăriei, confirmând hotărârea primei Instanțe. Sentința s-a ridicat la valoare de drept.

2. *D. Gh. Ciobotaru dir. șc. — Dobrin.* In cauza creanței bănești a Cooperativei de aprov. și valorificare «Luceafărul», contra debitorului I. B. din Sâncraiu-Silv., dacă acesta n'a răspuns somațiunii mele din 18. VIII. 1939, Vă puteți valorifica pretențiunea, în baza actului obligațional, aflător în depozit la mine, pe calea mandatului de plată și apoi pe cale execuțională, cerând poprire pe salariu, fără concursul portăreilor, prin Judecătorie.

3. *D. Vidu Alexa dir. școl. — Brâglez.* In cauza de arendare a terenului de vânatoare din hotarul com. Cristolțel, trebuie să solicitați Inspectoratului de vânatoare, autorizație pentru a putea da ofertă pentru terenurile la cari reflectați. După obținerea autorizației, veți înainta oferta Insp. de vânatoare, care cu opinie favorabilă o trimite spre aprobare, Minist. de Agricultură.

In principiu, până la 500 jugh., trebuie să se ofere 1 leu de fiecare jugher, căci altfel, riscați aviz nefavorabil.

4. *D. P. Varhantovschi — Sudurău, A. Pop — Tarcea, Balogh Rozalia m. Rogneanu, P. Tulbure — Bogdana, Gh. Iancu — Carei, Margareta Buloyovschi — Nusfalău, L. Bodota — Boghiș, Gh. Vereș — Vezendiu și alții.* Pentru lichidarea salariilor restante din exercițiul anului 1931, am constatat următoarele: Minist. Ed. Naționale și Adm. Fin. fiind sesizate în multe rânduri ca să lichideze aceste restanțe, primul, a dispus prin ord. Nr. 172.048 —

1934, că restanțele din salarii, gradații, diferențe de salarii și diurne de deplasări din exercițiile închise până la 1 Aprilie 1934, se vor achita în bonuri de impozite sau compensări directe cu impozite restante, conf. legii arieratelor Statului, pe lângă condiția, ca cei interesați, să se adreseze direct Minist. Ed. Naționale; ceiace ați și făcut în majoritatea cazurilor, prin Adm. Fin. Ministerul le-a trimis Casei de Amortizare, Serviciul Compensărilor, care prin Jr. 1450—1935 a aprobat plata în baza cererilor înaintate de Dv. fără a ținea seamă de compensările de impozite deja făcute pentru a-se scădea din competența celor ce au solicitat aceasta și a restituit parte din recipisele de depozit provizoriu împreună cu borderourile vizate, prin Inspectoratul Școlar Sălaj, Administrației Financiare, pentru lichidarea acestor recipise, prin compensare în impozite către Stat; iar dela 1 Aprilie 1935, decând nu s'au emis bonuri de impozite și prin titluri de rente ale împrumutului de consolidare 3%, potrivit legii pentru lichidarea arieratelor. Inspectoratul Școlar, n-a condus contabilitate nominală despre acestea, astfel, că achitarea bonurilor de impozite s-a făcut în baza borderourilor întocmite de Adm. Fin. care la distribuirea lor a ținut seamă numai de suma globală compensată, care s-a scăzut din val. ordonanței totale și nicidecum de numele persoanelor și sumelor compensate de către acestea.

Interesându-mă în cauză la Adm. Fin. am aflat, că într'adevăr, sumele compensate de învățători, în contul impozitelor restante, s'au scos din val. recepiselor de depozit provizoriu, ce reprezentau salariile neachitate din exerc. 1931—1932. Că aceste recepise fiind în posesiunea Inspectoratului Școlar, compensările erau făcute la intervenția acestuia, odată cu trimiterea recipisei globale la Adm. Fin. pentru defalcarea în două, și anume: o parte pentru suma ce trebuia compensată, iar pentru rest, i-se elibera altă recipisă de depozit provizoriu. Apoi, la plata bonurilor de impozit, Inspectoratul, prlmea pentru distribuire numai suma repr. val. sumei de depozit provizoriu ce-i mai rămăsese în urma compensărilor. Adm. Fin. neținând evidența sumelor încasate prin compensare, nominal, ci numai cifric lunar, pe percepții, nu mi-a putut arăta cari sunt persoanele care și-au încasat salariul restant de două ori prin bonuri de impozite și compensări de impozite.

Socot, având în vedere aceasta situație, că pe cale administrativă nu se va putea soluționa problema, pentru care motiv, la stăruința Dv., Vă stă deschisă calea justiției, — chemând Statul în Contencios pt. revendicarea drepturilor Dv., în cazul când Statul nu ar fi ordonanțat deja, aceste restanțe. La caz, că Statul ar fi ordonanțat salariile etc., neachitarea lor datorându-se altor împrejurări, — Vă stă la dispoziție calea penală în contra autorilor necunoscuți, pentru delictul de neglijență în funcțiune, pedepsit de Codul Penal pentru neglijență, neprevvedere sau ușurință în supraveghere sau paza banilor, valorilor, actelor și a ori căror lucruri ce-au fost încredințate funcționarului public, în virtutea funcțiunii sale, pricinuind prin aceasta, sustragerea sau pierderea lor.

În ambele cazuri, trebuie să cereți, forului tutelar, autorizație de dare în judecată, iar subsemnatului, să-mi trimiteți procuri timbrate, individuale, spre a Vă putea reprezenta în justiție.

5. *Dir. Șc. Prim. — Vălcăul de Jos.* În cauza Dv. de apel, în chestiune de reformă agrară, — contra parcelării și defalcării făcute de inginerul operator — dela Tribunalul Sălaj, privitor la reexaminarea din nou de către Instanța de Apel, a așezării pe teren, prin delimitare a lotului de 2 jug. destinat grădinei școlare (pepinieră și grădină de zarzavaturi), prev. de art. 75 din Legea veche a Inv. Prim. și art. 41 din noua Lege, Trib. în ședința din 15 Sept. 1939, a amânat desb. pe 12 Martie 1940, pe când a ordonat acvirarea dos. agrar Nr. 666—1935 R. A. dela Jud. Crasna și dos. Nr. 834—1938 a Trib. S. II., cerând în acelaș timp, Primăriei DV. să dea procură sau delegațiune scrisă, oamenilor autorizați a reprezenta în justiție, interesele Comunei politice.

6. *D. Titkos Coloman — Vădurele.* Ca urmare a integrării DV. în funcțiunea de dir. școlar, acuzele ce vi-s'au adus, dovedindu-se neîntemeiate, cu privire la drepturile DV. la salariul reținut, precum și la celelalte drepturi materiale, Vă încunoștințez și pe această cale, următoarele: După ce v'am operat dela forurile competente și ridicat salariul depus pt. DV. la Bca Inv., am mai făcut demersurile următoare:

Prin cererea înreg. la Adm. Fin. sub Nr. 6424—1929, am intervenit la Min. de Finanțe, ca să vi-se ordonanțeze recipisele, cari din greșală au fost vărsate și nu depuse de către

Insp. Școlar ; Aceste recipise sunt : Nr. 3049—1938 în val. de Lei 6618 și Nr. 4292 din 2 Dec. 1939, în val. de Lei 3309. Ca urmare a intervențiilor noastre, Insp. Școlar al Ținutului Someș, prin ord. Nr. 24438 din 14 Oct. 1939, înreg. la Insp. Șc. jud. Sălaj, sub Nr. 6486 din 28 Oct. 1939, i-s'a comunicat acestuia, că recipisele DV. Nr. 5229 din Nov. 1938 și Nr. 6550 din Dec. 1938, s'au pierdut, cu ocazia mutării Insp. dela Oradea la Cluj. Pentru ca să fiți scutiți de cheltueli de anularea recipiselor, Insp. din Cluj, a intervenit din oficiu, prin adresa Nr. 34428—1939, la Casa de Depuneri și Consemnațiuni din București, pentru anularea recipiselor pierdute, menționate mai sus.

Am intervenit la Insp. Țin. Someș, care ni-a trimis ultima recipisă cu Nr. 1048 din 7 Iulie 1939, în val. de Lei 2647, reținere de 40% din salariul DV. pe luna Iunie 1939. Bani i-am ridicat dela Adm. Fin. și vi-i-am expediat p'în mandat postal. Confirmați primirea.

Pentru drepturile DVoastre materiale, la încălzit, luminat, locuință și folosința pământurilor la cari ați avut drept, în calitate de dir. școlar am intervenit la Comitet. Școl. Județian, căruia în baza dispoz. art. 40, 41 și 54 din Regulamentul pt. aplic. Decret. Lege, privit. la Org. Comitet. Șc. prim., comb. cu art. 75 și 76 din Leg. veche a inv. prim., i-am cerut să Vă restituie 50% din produsul grădinei școlare ; 25% din veniturile câmpului de experiență ; plus lemnele convenite pe anul 1938—1939 și chiria din acest timp. Pretenziunile DVoastre, sunt pe cale de a fi rezolvate favorabil. Rămâne acum să răspundeți imediat, datelor cerute de Comitetul Școlar jud., pentru ca acesta, să găsească modalitatea practică a satisfacerii pretenziunii.

7. D. Nedelcu Negoită — Bozna. În cauzele DV. contra lui D. Tr., în urma acordului pe care l-ați încheiat în biroul meu, am făcut toate formele procedurale, pt. sistarea lor. Vă rog să treceți pela mine, pentru a discuta și asupra ultimei chestiuni !

8. D. Porumb Gh. — Zalnoc. În cauza DV. penală contra lui J. V., Parchetul s'a sesizat imediat, deschizând acțiune publică împotriva inculpatului, pt. faptul calificat de noi, — fiind deja trimisă afacerea Tribunalului, spre judecare. Cred, că va primi o ped. exemplară, având în vedere împrejurările în care a comis fapta și apoi, calitatea și funcția DV. socială.

Să aveți numai grije, ca martorii propuși, să se prezinte la desb. ce se va fixa. Constituirea DV. de parte civilă în proces, cu suma de Lei 10.000 în favorul Șc. DV. Prim., a făcut o bună impresie. La timp, veți primi și alte date.

9. *D. Onac D. — Cămin.* Rog să-mi confirmați primirea actelor trimise prin postă. Când veniți la Zălau, treceți pe la mine.

10. *DI. Ud. — O.* În cauza DV. penală, pusă la cale împotriva DV. de către lezata C. V. pentru delictul de injurie, săvârșit prin aceia, că în ziua de 15 Sept. 1939, în localul Șc. DV. Prim., la o ședință a membrilor corpului DV. didactic, convocați de către DV. în vederea întocmirii unei statistici sanitare a elevilor bolnavi din satul DV., cu prilejul ofensivei sanitare, a-ți fi afirmat despre lezată, care Vă este și elevă, că privirea ei strabistă, poate fi de origine sifilitică etc... cerându-Vă aceasta, respective, părinții săi, sub titlul de daune morale și civile, suma de Lei 250.000, Vă pot comunica următoarele :

În cazul DV. dat, nu poate fi vorba de un fapt penal, ci din contră, de unul de ordin pedagogic și științific, care rezultă din interesul ce-l purtați sănătății publice și din îndeplinirea datoriei, față de Națiunea al cărei conducător sunteți... Căci, a fi pomenit în cadrul unei ședințe restrânse și intime, a colegilor DV. de meserie, ad catedram, și fără nici un gând rău ori ascuns, a insulta pe cineva, despre un defect fizic, despre o boală sau infirmitate, ori despre cauzele biologice ale acestora, cari sunt nenorociri, ce lovesc fizicește pe semenii noștri, fără ale atinge onoarea, nu înseamnă a-i ponegri și injosi în ceace au mai scump — cinstea. Se cere din partea inculpatului, pentru a i-se putea imputa fapta, un ansamblu întreg de circumstanțe, cari atrag o culpabilitate necondiționată. Astfel, trebuie ca fapta lui să fie făcută cu intențiunea de a umili sau ridiculiza pe lezat, prin orice mijloace, expunându-l disprețului public; — ceace nu poate fi în cazul DV., lipsind mediul potrivit și animus injuriandi, adeca scopul de a ofensa sau insulta pe lezat. Fiți deci liniștit și așteptați cu seninătate, cuvântul justiției, care a fost în totdeauna stăpâna vremurilor, spre a obține verdictul de achitare..

11. *D. Știrbu Ioan — Cluj.* În cauzele DVoastre de creanțe bănești, contra debitorilor P. N. din Buciumi și Sz. A. din

Naimon, am făcut formele preliminare pt. incasare. Până în prezent, numai primul a achitat $1\frac{1}{2}$ din suma datorată, pe care cred că deja ați și primit-o, luând pentru restul, o poliță bianco, pe care voi completa-o și investi cu formulă executorie, la prima DV. stăruință. Am recurs la acest mijloc asigurător, intrucât actul obligațional de bază, care se găsește la mine, nu-l putem valida, decât pe cale de proces, care riscăm să-l pierdem din cauza viciilor esențiale de formă și a prescripției titlului. În ce privește creanța DV. față de debitorul II.; aștept să-mi comunicați dacă este cazul să intentăm contra acestuia proces civil?... În celelalte cauze, răspunsul îl veți primi prin postă.

12. *D. Caba Nicolae—Ortelec.* În cauza DV. de creanță bănească contra Comitet. Școl. local, pt. cheltuelile de întreținere materială a Școlii, pe cari le-ați avansat în timpul când erați directorul acelei școli, cred de util, — dacă aveți acte justificative — a Vă valida pretensiunea pe calea justiției, iar la caz contrar, să cereți pe cale extraprocesuală și prin bună înțelegere cu organele actuale de conducere, înscrierea acelei pretenziuni în bugetul anului de gestiune viitor, urmând ca pentru restul sumei neacoperite, să interveniți pe cale administrativă, la Primăria Orașului Zălau, în a cărei circ. adm. aparțineți, ca aceasta, să vă achite creanța, din fondurile sale, intrucât e vorba de reparațiuni, ce nu erau prevăzute în bugetul aceluia exercițiu.

13. *D. X. Y. — J.* În cauza DV. penală, pt. delictul de abuz de dreptul de corecție, în senzul, că în calitate de diriginte ați fi aplicat lovituri fiului reclamantului, ce au depășit cadrele corecției, Parchetul nostru a deschis acțiune publică fiind dosarul deja trimis Tribunalului, spre judecarea afacerii. La întrebarea, dacă astfel de faptă poate avea ceva consecință penală, Vă răspund — citând textul Legii, care în art. 455 C. P. spune următoarele: Acela care își exercită prin astfel de mijloace (adeca prin bătaie etc...) și în așa fel dreptul de corecție sau disciplină, asupra unei persoane mai mică de 15 ani, supusă autorității sale, sau încredințată lui, pt. educație, instrucție, supraveghere ori pt. înv. unei meserii, sau aflată în serviciul său, în cât îi expune unui pericol grav sănătatea sau dezvoltarea intelectuală, comite delictul de abuz de drept de corecție, și se pedepsește cu închisoare corecțională, dela

una la șase luni... Loviturile (ușoare, cari nu cauzează nici o vătămare), aplicate în executarea dreptului de corecție, nu se pedepsesc. Cazul DV. cred că face parte din această ultimă speță. Nu Vă alarmați, ci din contră, Vă puteți păstra întreg calmul, până la desbaterea cauzei.

14. *D. B. V. — Andrid.* Intrucât a-ți fost dat în judecată, de către P. V. pentru delictul de loviri prevăzut de art. 470 C. P., săvârșit prin aceia, că i-ați fi lovit băiatul, care Vă este elev, cauzându-i leziuni ușoare, cauza penală, a venit spre judecare în apel, la Trib. Sălaj, S. I. Nr. dos. 1157—1939, în ziua de 15 Jan. c. La desbatere, a fost prezent reclamantul, fiind asistat de apărător și acuzator al Dv. În apărarea Dv., am susținut dreptul de corecție în calitatea Dv. de educator al copiilor pe care-i instruiți, relevând lipsa de bună creștere și viciul aceluși copil, care era un germene de infecție a mediului școlar, Parchetul s'a alăturat punctului nostru de vedere, punând concluzii favorabile achitării Dv., iar Tribunalul, ținând seamă de rolul și răspunderea Dv. față de bunul mers al disciplinei școlare, V'a încadrat fapta în art. 455 alin. 3. (al cărui text l'am dat la cazul precedent), respingând apelul lezăturii, iar pe Dv. v'a achitat de orice penalitate.

15. *D. Urmă D. — Ortelec.* În cauzele DV. de creanțe bănești, pe bază de cambii, contra debitorilor Ac. din Mirșid și Cm. am obținut propriu pe 1/3 parte din salariul lor lunar. În scurtă vreme, veți ajunge în posesiunea sumelor împrumutate. Când veniți la Zălau, rog treceți pe la mine, pt. a vedea, ce măsuri vom lua în celelalte cauze.

16. *D. Pordea I. director școlar — Zăuan.* În cauza obținerii permisului de port armă și vânătoare, pe anul financiar 1939—40, am făcut formele legale, înaintând cerere în baza art. 87 legea pentru protecția și reglementarea vânatului. Personal, am fost și am obținut aviz favorabil dela Inspectoratul de vânătoare. Ca urmare, Prefectura, a complectat blancheta de permis intrucât ai și achitat taxele legale, mai ales că Inspectorul de vânătoare și-a dat avizul favorabil.

Blancheta complectată de Prefectură, a fost trimisă și Inspectoratului de vânătoare spre semnare. Cu uimire mi s-a comunicat dela Prefectură, că Inspectorul de vânătoare nu vrea să semneze permisul, motivând că ai contravenit art. 77 din Legea pt. protecția vânatului, fapt ce-l știa că nu cores-

punde adevărului, întrucât, eu i-am dovedit că s-a clasat cauza dela Parchet, de sub Nr. 265—1939. Ca urmare a refuzului Inspectorului de vânăt., acesta pe nedrept a reținut blancheta de permis de vânătoare.

Nu înțeleg motivul pentru care Insp. de vân. a refuzat semnarea blanchetei, deoarece d-ta nu te-ai făcut vinovat de vre-o una din următoarele fapte prev. de art. 41 și 42 din legea sus menționată, care prevede că : «Permisul va putea fi refuzat ori cărei persoane care nu va fi înscrisă în rolul contribuțiilor ; care în urma unei condamnări ar fi fost privată de unul sau mai multe din drepturile arătate de art. 25 și 26 C. P. (ca pedepse complimentare și accesorii); care a fost condamnată la închisoare mai mare de 6 luni, pentru răzvrătire sau violență contra ag. publici sau privați, însărcinați cu păzirea vânatului ; care a fost condamnată pt. vagabondaj, cerșetorie, furt, excrocherie sau abuz de încredere și șantaj ; cari au fost pedepsiți pt. braconaj și dela îndeplinirea pedepsei încă n-au trecut 2 ani ; aceora cari sunt cunoscuți ca braconieri sau ca tovarăși ai braconierilor, precum și aceora cari sunt cunoscuți, că, cumpără vânatul dela braconieri etc.»

Puteți cere Inspectoratului de vân. să vă comunice răspunsul în scris, prin Decizie, în contra căreia, puteți face apel la Minis. de Domenii.

Cred însă, că ar fi mai bine, dacă în calitate de Lt. în rezervă ați interveni direct pe lângă dl. Prefect, ca să dispună eliberarea permisului de port armă și vânătoare, — motivându-i ilegalitatea refuzului.

De-altfel, sezonul iepurilor a trecut, și nu cred, că v-ar mai face mare plăcere să primiți de-acum permisul, decât că taxele pe cari le-ați achitat, trebuie să vi-se restituie, de către cei vinovați, din pricina cărora, ați scăpat acest frumos sezon.

17. D. A. T. — *Mându* In cauza Dv. penală c a inculpațiilor A. D., F. J. și G. J. pentru delictul turburării exercițiului cultului religios, prev. de art. 308. C. P. — săvârșit prin aceia, că în timp ce erați în Bis. Unită din loc, cu copiii, în calitate de inv., unde Vă exercitați și cultul Dv. ortodox, aceștia, împreună cu alți învinuiți, s'au prezentat în fața Dv., provocându-Vă prin atitudinea lor, să Vă intrerupeți meditația și să părăsiți Biserica —, am făcut apel, care a fost trimis spre judecare, Curții de Apel — Oradea. În fond, ținuta inculpațiilor,

pe lângă intențiunea vădită de a Vă discredita prestigiul de învăț., v'a mai tulburat și libertatea cultului., obligându-Vă prin atitudinea lor, să părăsiți lăcașul Domnului, sau să treceți la alt cult. Or, acest act nesocotit, comis în timpul serviciului Divin, care se oficia în Bis., unde erau prezenți toți credincioșii satului, iar Dv., supraveghiați copiii și Vă rugați, este cel mai flagrant și activ viol al libertății conștiinței și manifestării sentimentului religios, bunuri esențiale atât de scumpe vieții morale și sociale, pe cari le apără Constituția și Codul nostru Penal.

18. *Sabo A.—Acăț.* În cauza Dv. de carte funduară c/a N. M. din Zălau, vă comunic, că trebuie să îndepliniți următoarele formalități ca locuitor domiciliat în zona de graniță: Prin Postul de Jandarmi trebuie să înaintați Garnizoanei Zălau cerere care va cuprinde: numele, profesiunea, originea etnică și domiciliul vânzătorului sau a cumpărătorului. Cererii se vor anexa: Contractul de vânzare, certificatul de naționalitate a cumpărătorului; O dovadă eliberată de Șeful de post din care să rezulte că, de când este cumpărătorul stabilit în zona de graniță.

Pentru aceea din comunele cărora nu li s-au vizat actele și nu li s-a autorizat stabilirea în zonă se va menționa data și nr. de înregistrare a cererii făcute în scopul de a fi autorizată să se stabilească în zona de graniță.

Trimite-ți nr. de ieșire și data când Postul Jandarmi va trimite actele Garnizoanei pentru ca eu să pot găsi urmele acestora la forurile competente.

19. *D. L. H. — S. de M.* În cauzele Dv. de creanțe bănești, contra decedatului debitor P. J. — intrucât soția acestuia R. A., în calitate de singură succesoară, și-a instreinat odată cu desb. lăsământară, întreaga avere moștenită lui M. V. și soția, fără a ținea seama de pretenziunile Dv. n'am mai putut cere execuție imobiliară, fiind deja întreaga massă succesorală consumată, prin această vânzare-cumpărare deghizată, în urma cărui fapt, cumpărătorii, au și devenit proprietari de C. F. Totuș, pentru a putea ajunge la un rezultat favorabil, am făcut un denunț penal contra moștenitoarei, care cu rea credință și pe un preț derizoriu, a instrăinat averea grevată de datorii, făcându-se vinovată de delictul de frustrarea creditorilor prev. și ped. de art. 548 C. P. în calitate de autoare prin-

cipală și contra cumpărătorilor, pentru complicitate la săvârșirea acestei fapte dăunătoare. Totodată, constituindu-ne parte civilă în proces, cu suma care reprezintă valoarea creanței Dv., am cerut și aplicarea de sechestru penal asigurător, asupra întregii averi imobiliare ce a rămas după decedatul Dv. debitor, care este deja și intabulată pe cumpărătorii de reacredință.

20. *Mai multor directori de școli primare.* Fiind sesizat, prin mai multe scrisori venite din provincie, asupra chestiunii dacă directorii de școli primare, mai pot sau nu, beneficia de dreptul legal la *locuință, încălzit și luminat*, în virtutea serviciului ce-l prestează, pe lângă profesiunea obicinuită de învățător, cu plăcere le comunic opiniunea mea juridică, prin cele ce urmează :

I. *Legea organică pentru organizarea și funcționarea învățământului primar*, publ. în Mon. Of. Nr. 121 din 27 Mai 1939 la Cap. IV unde se vorbește despre întreținerea școlilor primare, în art. 57, 58 și 59, prevede expres, că locuințele pentru directori, cad în sarcina comunelor, iar când acestea n'au localuri proprii, sunt obligate să închirieze locuințe corespunzătoare pentru directori. Apoi, reparația și întreținerea locuințelor directorilor cade tot în sarcinile comunelor, care dau comitetelor școlare sumele necesare în acest scop. Prin lucrări de întreținere, se înțeleg: diverse reparații la școală și locuința directorului, luminat și încălzit, atât pentru școală cât și pentru locuința directorului... etc...

În art. 218, se statuază, că deosebit de leafă și gradații, membrii corpului didactic primar, au drept la aceleași indemnizații, date în aceleași condiții, ca tuturor celorlalți funcționari ai Statului, (cum sunt indemnizații de chirie, transport, scumpete etc...)

Din aceste texte exprese ale legii învățământului primar, care este o lege specială și deci de strictă interpretare, rezultă în mod necontestabil că, *directorii de școli primare, au dreptul legal, la locuință, încălzit, luminat și alte indemnizații aferente salariului lor dăscălesc.*

Deosebit de aceste dispozițiuni categorice ale legii, dreptul directorilor de școli primare, la locuință, încălzit și luminat, mai izvoarește și din dreptul nostru consuetudinar, adică, din obiceiul pământului, care a înțeles încă din primul moment, să consfințească printr'o remunerațiune în plus, rolul

atât de activ și răspunderea deosebită, pe care o are directorul școlar, față de ceilalți colegi ai săi, membrii ai corpului didactic, pe care-l prezidează. Și anume :

Directorul școlar, pe lângă faptul că are una sau mai multe clase, în cari propune întreg materialul prevăzut de programa analitică și pe care-l execută și ceilalți colegi, în timpul liber, el mai conduce biroul și administrația școlii; conduce contabilitatea și gospodăria școlii și execută bugetul acesteia; el face rapoartele forurilor tutelare și întocmește statisticile școlare cu recensământul populației școlare; el organizează muzeele școlare și expozițiile trimestriale și anuale, ale lucrărilor executate de copiii școlii (ca desene, lucru manual, croșetaj, etc...); el controlează, coordonează și dirigează activitatea membrilor corpului său didactic, fiind direct responsabil pentru toate lipsurile ce se constată, în executarea programului școlar și administrarea averii materiale a instituției sale; el stabilește planul de lucrări practice, în terenul de experimentări agricole și în grădina școlară; el trebuie să împace toate conflictele ce se ivesc în sânul corpului său didactic, sau între acesta și terțele persoane, din afara școlii; etc... Acestea toate le îndeplinește în școală, iar pe teren extrașcolar, el trebuie să organizeze străjeria și serviciul social al satului său; să organizeze cooperative sătești, bănci populare, biblioteci publice, societăți de lectură, obștii sătești, șezători culturale etc... nemai amintind de obligațiunea sa morală și didactică, ca luminător și apostol al satelor, să fie la curent cu progresul vremilor, prin abonamentul și lectura la atâtea ziare și reviste de specialitate, apoi de îndatoririle sale familiare, care cad pe ultimul plan al acestor preocupări de ordin național!...

Pentru aceste îndatoriri multiple, legate de persoana directorului, în timp și spațiu, legiuitorul școlar, a înțeles al recompensa deosebit, cu un plus de beneficii materiale, peste salariul său obișnuit și comun tuturor colegilor săi, dându-i dreptul la locuință, încălzit și luminat gratuit. Iată rațiunea și justețea acestei supra-salarizări!...

II. *Legea administrativă.* Însă, (publ. în Mon. Of. Nr. 187 din 14 August 1938, care reglementează utilizarea finanțelor locale), la Cap. Cheltueli (ordinare) obligatorii pentru comună, subtitlul, «Cheltueli pentru învățământ și culte, prevede în art.

176 B. II. spese de întreținere sau chirie, încălzit și luminat, numai pentru localurile școlilor primare și nicidecum, pentru directorii acestor școli, cum prevede legea învățământului primar, iar în art. 194 aceași lege, se prevede, că legea adm. nu va putea fi modificată, înaintea de 2 ani de aplicare, dela data promulgării, care a avut loc în ziua de 14 August 1938, ceace înseamnă, că numai după ziua de 14 August 1940, va putea fi modificată, în sensul coordonării dispozițiunii de mai sus, cu legea învățământului primar, care prevede locuință, încălzit și luminat pentru directorii de școli primare!

Regulamentul pentru aplicarea legii adm., interpretând dispozițiunile legii, spunc la acest capitol, că subvențiile se fixează anual de Ministerul de Interne, cu prilejul instrucțiunilor, pentru întocmirea bugetului . . .

Ordinul Ministerului de Interne, fiind sesizat de Min. Ed. Naț., ca să dea tâmuriri, privitoare la drepturile de locuință, încălzit și luminat, reclamate de directorii de școli primare din comune, conform legii învățământului primar, cu ord. Nr. 15.728 din 3 Octombrie 1939 a răspuns în sensul negativ, al legii administrative, specificând doar atât, că în cazul când se impun comunelor, cheltueli în afară de cele prevăzute și specificate în art. 176, atunci, urmează să fie asigurate și veniturile corespunzătoare, din cari să se poată acoperi cheltuelile, astfel impuse; sau în caz contrar, comunele fiind în drept să refuze înscrierea în bugetele lor, a unor asemenea cheltueli. Ceace înseamnă din nou, că *în baza legii adm. comunele nu sunt obligate a suporta cheltuelile de chirie, încălzit și luminat pentru directorii școlari*, decât în cazul, când acestea pot să-și asigure și venituri corespunzătoare și au toată sollicitudinea, pentru acest scop! . . .

III. *La fel grăiește și legea pentru unele măsuri financiare excepționale*, publicată în Mon. Of. Nr. 78 din 1 Aprilie 1939, care în art. 12 alin. 1-6, spune următoarele:

Nimeni nu poate locui sau ocupa fără plată, un imobil care este propr. Statului sau închiriat de stat;

Funcționarii de orice fel, cari au dreptul la locuință pe bază de lege, sau de regulament, sau prin natura serviciului ce le este încredințat, vor plăti ca chirie, indemnizația de chirie aferentă salariului lor (cum cred că este cazul dir. de școli primare urbane și secundare);

Funcționarii, cari locuiesc într'un imobil al Statului sau închiriat de Stat, însă nu au dreptul la locuință, (vor plăti chiria corespunzătoare valorii locative a imobilului!

Chiria va fi fixată prin decizie Ministerială, de către Min în al cărui administrație se găsește imobilul. Cei cari nu vor accepta, sau nu vor achita chiria stabilită, vor fi evacuați prin ordonanță prezidențială, dată de Tribunalul local, în camera de consiliu, fără drept de suspendare.

Chiriile datorate, indemnizațiile de chirie, pentru funcționarii fără drept legal la locuință (cum este cazul directorilor de școli primare rurale, în baza legii adm.,) vor fi reținute lunar, din salariile funcționarilor debitori și vor fi vărsate la Stat, la articolul de venituri, corespunzător al Min. respectiv, sau în lipsă, la «Venituri întâmplătoare» ;

Când cheltuelile de întreținere, luminat și încălzit, sunt efectuate de stat, vor fi plătite de către funcționarii, cari n'au dreptul la locuință, în acelaș mod, integral și separat de chirie.

Aceasta fiind starea de fapt a problemei tratate, rămâne acum, ca Asociația Invățătorilor Sălăjeni, care a înscris o pagină de glorie, în Istoria Invățăământului nostru Național, să intervină, prin Asociația Invățătorilor din România, pe lângă Min. Ed. Naț., pentruca acesta, pe cale executivă, să facă stăruințele cuvenite, ca legea administrativă actuală, atât de nedreaptă și dăunătoare pentru directorii școlari, să fie modificată, la acel capitol prejudicios, tot pe cale legislativă, pe data de 14 August 1940, care este termenul precluziv, de nemodificare, în sensul și în perfectă concordanță cu legea învățăământului primar, care este posteroară în timpul legii administrative; iar până atunci, fiecare director învățător, în mod izolat și individual, dela caz la caz, să intervină pe lângă administrația comunală respectivă, ca să prevadă în bugetul anului de gestiune viitor, cheltuelile necesare, pentru locuință, încălzit și luminat!...

* * *

Membrilor Asociației, cari au cauze la mine s-au mi-au cerut îndrumări juridice, le voi răspunde în n-rul viitor.

Dr. Ionel Ciobanu.

CĂRȚI-REVISTE

Gramatica Limbii române. Iorgu Iordan, profesor la Universitatea din Iași. Ed. „Cartea Românească”. Lei 80.

Necesitatea unui studiu asupra Gramaticii limbii române, mai ales în actuala situație a evoluției acestei limbi, este de necontestat. Limba noastră încă nu și-a precizat categoric anumite elemente cari să hotărască o uniformitate, cel puțin în scris, dacă nu în vorbire, unde este imposibil. Azi, la noi, fiecare vorbește și scrie după bunul plac. Există atâtea gramatici câte capete de români, atâtea feluri de a scrie românește, câte condeie, ceva mai mult: ascuți la radio conferințe rostite de cei mai meșteri mânuitori ai cuvântului, te aștepți să dea exemplu categoric asupra rostirii, accentului, construcției, pe-trucă rostul acestor conferințe difuzate este, pe lângă acela pur cognitiv, să răspândească graiul corect acolo unde acesta nu se practică din anumite motive. Ori ce se întâmplă: asști, cu o penibilă măhnire, la un bălcu în care se întâlnesc toate acele elemente cari despart unicitatea limbii românești.

S'a spus de nenumărate ori că avem nevoie, după unirea pământurilor românești, de unirea spirituală; limba este prima chemată în vederea acestei misiuni.

Intr'o țară în care au existat, dela începutul istoriei popoului, cercuri de influențe străine, pânze de paiangen cari au înăbușit orice liberă dezvoltare, au dat o anumită coloratură străină graiului, un fel de mucegai, de care nu te poți scăpa, problema practicării unei vorbiri corecte românești se impune. Aici nu e vorba să se facă asemănări cu starea din Franța sau Italia, unde particularismele sunt franceze sau italiene, fără să recunoști imediat influența cutărei sau cutărei țări care a stăpânit acolo. La noi e altceva. Când îți vorbește Basarabeanu, simți la cale de poște izul rusesc, de care nu se poate desbăra, când auzi pe Sălăjanul nostru, cu sunetele caracteristice ungurești, știi originea influenței. Nici în celelalte părți ale țării situația nu e mai bună.

Desigur că de aceste pete pe graiul nostru nu vom scăpa, decât poate peste câteva sute de ani sau niciodată. Ar trebui multă bunăvoință din partea fiecărui Român ca să învețe o românească mai corectă, mai firească. Școala, în aceasta privință, acolo unde face ceva, este stricată de familie, de societate, de demnitatea obiceiului.

Care ar fi rostul gramaticii în îndreptarea acestor defecte? La intelectuali, covârșitor: își dau seama că există un for lingvistic, o sumă de reguli, cari trebuie respectate, că există o pronunțare, un fel de a scrie, un fel de a construi, uniform și mai ales obligatoriu pentru toți. Unificarea limbii și curățirea ei, nu de cuvinte, mania d-lui Pisani, ci de aceste influențe în vorbire, va veni numai dela intelectuali. Poporul și în aceasta privință este tradiționalist iar particularismele de pronunție, de accent i-au devenit a doua natură. În felul acesta corectarea îi va fi impusă de sus, repetat, la toate ocaziile.

Mai este ceva, tot în sprijinul gramaticii: limba noastră, de când e scrisă, a devenit vehicol cultural, mijloc de exprimare pentru cele mai subtile gânduri și visuri, pentru cele mai îndrăznețe construcții științifice. Limba s'a intelectualizat, s'a adaptat noilor cerințe, îmbogățindu-se în toate domeniile ei. Pentru Dosoftei și Miron Costin, ba mai târziu chiar pentru Eliade Rădulescu, limba românească scrisă, e aproape de necunoscut. Totul e natural, fiindcă totul evoluează. Din nevoia completării mijloacelor de exprimare, s'au împrumutat o mulțime de cuvinte din alte limbi, de cari azi nu te poți lipsi, dacă nu vrei să construiești o limbă caraghioasă, cu circumserieri, cu definiții ilariante de cari găsești la alte popoare șoviniste, autarchice în materie de limbă. Orice ar voi să spună autarhiștii noștri în materie de limbă, avem nevoie de neologisme, de acele expresiuni pentru cari n'avem corespondent în limba noastră, pentru că sau noțiunea de exprimat s'a născut aiurea și vine la noi cu propriu-i vehicol sau este din domeniu cultural pentru care n'avem cuvântul precis de numire. A te servi de neologisme nu e rușine, nici trădare ci un semn că participi la momentul de evoluție al unei limbi vii.

Însă aceasta circulație de expresiuni străine trebuie supravegheată, ordonată, contingentată, pentru a nu cădea în cealaltă extremă a prețiozității lingvistice, a faufaronadei cuvintelor culese de ici-colo.

Forul arbitru este tot gramatica bazată, firește, pe legile categorice ale spiritului limbii respective.

Pe urmă, ca semn că limba românească nu s'a stabilizat încă, sunt nenumăratele dibiuri de exprimare și scriere pe cari le întâlnești la tot pasul, nenumăratele vocale și consonante introduse ad-hoc sau neintroduse deși exprimate etc. Totul consti-

tue (constituie, după cum se exprimă, nu ?) semnul sigur că în domeniul graiului nostru se întâmplă adănci prefaceri cari odată și odată vor face din ea, ceea ce e limba franceză, un mijloc clar, precis de exprimare.

Până atunci singurul ghid sigur în aceasta vriaște este o gramatică făcută pe baze noi, cu un aparat științific prob. Gramatica prof. dela Universitatea din Iași, Iorgu Iordan, răspunde acestor cerințe și totolată umple un gol în cultura noastră. Într'un volum de peste 250 pag. autorul, cu o competență absolută, tratează toate chestiunile din acest domeniu, punând la punct nelămuriri, obscurități. Intele tualul dornic să-și cunoască mecanismul propriei sale limbi, să-și lămurească anumite chestiuni, să-și aproprie anumite lucruri pe cari nu le știe, să pună ordine într'un material dispart. să exercite oral și în scris o limbă corectă, profită dep'in citind aceasta operă. Nu e un tratat arid pe care să-l arunci cu dispreț; totul este tratat în așa fel încât îți ține atenția încordată pentru deslegarea problemelor pe cari le pune știința scrisului și vorbirii corecte.

Cartea se împarte în trei: partea I.: Pronunțarea și scrierea, capitolul cel mai important, pentru că ține de tehnica scrierii corecte și a pronunției. Să nici nu pomenim că toate definițiile sau regulele stabilite sunt pe larg exemplificate. Partea II. Morfologia. partea cea mai vastă, aduce, în cele mai multe cazuri, noi precizări, noi distincții între diferitele categorii gramaticale. Definițiile sunt complete, precise, fără echivocuri. Bine se știe că, mai ales în gramatică, definiția este esențialul, constituind sesizarea esențialului, circumscrierea cazului dat. Gramatica constitue, se știe, logica vorbirii și deci și în gramatică trebuie să existe logică. În partea III. se tratează despre sintaxă. Trebuie să notăm că în stadiul actual al culturii românești, sintaxa are rolul cel mai însemnat. Din felul cum se vor construi propozițiile, frazele și perioadele, după claritatea care se va pune în ele, se va lămuri sau nu, gândul poporului nostru. Se știe că din lipsă de altceva mai bun, poezii și scriitorii vremurilor noastre, nerespectând ortografia scrisului corect, creiază așa numita poezie hermetică. proza — ghicitoare și alte enigme artistice. (Este adevărat că acest hermetism se observă și în cea mai clasică arhitectură a scrisului.) Inșă se spune că gramatica nu e pentru scriitori, sintaxa mai ales; aceștia sparg hotarele chinezești ale îngrădirii exprimării și-și construiesc dănșii un fel de a scrie ori-

ginal. Foarte adevărat, dar de aici până la faptul de a nu fi necesară nici unui intelectual, mai va...

Deci să ne doctorem scrisul, singurul care va constitui mărturia unei stări de cultură, peste câteva veacuri, și vorbirea, singura care ne ridică deasupra animalelor cu grai nearticulat.

Conceptul de artă populară de Al. Dima. Edit. Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II“. Lei 90.

Spiritul critic al intelectualului contemporan vrea ordine în toate construcțiile culturale; vrea sinteză acolo unde materialul s'a îngămădit în urma aportului individual de creație, vrea concluzii acolo unde acest material stă în așteptarea confruntărilor, vrea cuprinderea veșnicei deveniri a fenomenelor spirituale, mai ales, în definiții logice, cu o oarecare siguranță de persistență. Veacul nostru își poate permite aceste sinteze, aceste întâlniri într'un nod conceptual a tuturor datelor cari circumseriu o chestiune mai largă pentru că, în primul rând, materialul adunat este imens, datorită secolelor de muncă spirituală și pentru că aparatul ordonator: spiritul critic, constructiv al intelectualului dispune, într'o măsură destul de largă, de toate dimensiunile în cari poate să determine planul acestor chestiuni.

Dealtfel, superioritatea unei culturi stă și în acest fapt al frecvenței sintezelor, al ordinei care se pune în întreaga atmosferă culturală, iar liniștea intelectuală a cercetătorului apare numai în momentul când spiritul său a ajuns la răscrucea la care se întâlnește, într'un concept rodnic, instrument de elaborări viitoare, firele de curgere ale materialului cognitiv.

O asemenea sinteză a încercat tânărul și talentatul cercetător în ale spiritualului, Al. Dima, în cartea „Conceptul de artă populară“. Dsa era îndrituit să ne dea aceasta operă, când îl cercetăm pe linia preocupărilor: Fenomenul românesc sub noi priviri critice și Zăcămintele folklorice în poezia noastră contemporană, operă premiată de „Fundații“ cu premiul scriitorilor tineri.

Puterea de cercetare, spiritul de sinteză, intuiția iscusită, ordonarea materialului, stabilirea precisă a termenilor problemei sunt calitățile și ale omului și ale operii. Foarte bogat documentat, Bibliografia dela sfârșitul cărții te pune la respect, autorul arată felul cum trebuie lucrat serios, fundamentat pe ceva real.

Necesitatea acestui studiu s'a simțit, nu printr'un apriorism

dispărut odată cu apariția cărții și dat la cunoștință pentru a lega o operă de nevoile prezentului, ci pentru că claritatea, ordinea și sinteza materialului așa de bogat, așa de eterogen, așa de contradictoriu, cerea aceasta oprire critică.

Pentru literatura noastră mai ales, arta populară este un termen așa de vag, așa de nebulos. Împodobit, dela „Miorița“ încoace, cu atâta romantism de prost gust, dela semănătorism și istorism, cu atâta exclusivitate de valoare iar mai nou, dela gândirismul tradiționalist, cu atâta greutate în destinul contemporan al culturii românești! Dincolo de aceasta exaltare ad-hoc, de aceasta comuniune într'un domeniu care n'avea nici, cel puțin, termenii lămurii, nu se știa la noi mai mult.

Studiul — de peste 200 pagini — desigur nu va aduce, în mare, ceva nou: nu e scopul lui acesta; concluziile din operă se bazează, natural, pe fapte, pe documente, pe alte deslegări. Ceea ce e nou în aceeași monografie a conceptului de artă este faptul că dă posibilitate cititorului să privească lucrurile simultan, în totalitate, să-și însușească o noțiune bine limitată, să scoată conținutul acestui concept: odată din mijlocul materialului divers și apoi din comparația cu arta primitivă și cultă. Bine se știe înțelesul conceptului: un termen bine lămurit, bine determinat, bine sintetizat. Ca urmare la aceste observații, se va vedea că nici concluziile studiului nu sunt, în mare, noi descoperiri; fiecare a fost răspândită în lumea cultă însă a stat latent, fără să fie nici bine documentată nici rodnică.

Notez concluziile — câteva numai — pentru a arăta sensul operei și o parte din conținutul „conceptului de artă populară“:

1. Artă populară nu este pe dea întregul artă pentru că în domeniul ei domină, de cele mai multe ori, funcțiunile utilitare și sociale împotriva celor estetice;

2. deosebirea dintre arta populară și arta cultă rezidă și în aceasta finalitate estetică existentă în arta cultă;

3. arta populară se situează „între arta primitivă pe care de fapt o moștenește, și cea cultă către care lent, dar sigur se îndreaptă“;

4. arta populară se împletește strâns cu celelalte forme ale vieții sociale și cu creatorul ei anonim, diferitele unități sociale;

5. își alege motivele de inspirație din reprezentările colectivității ca și arta primitivă, în arta cultă în aceasta privință este o libertate aproape absolută;

6. arta populară își proiectează creația numai în spațiul bidimensional, lipsindu-i adâncimea, perspectiva ;

7. din punctul de vedere al procesului creației arta populară este un produs colectivist și va rămânea tot așa ;

8. procesul creator al artei populare e continuu și „deschis“ : opera e mereu recreată, refăcută, schimbată, de aici nesfârșitele variante ;

9. rezultă corolarul : nota caracteristică a artei populare este circulația cu două sensuri : distructiv și constructiv.

Fiindcă aceste concluzii — scheme — nu spun aproape nimic fără drumul deductiv, fără exemplificări și fără sesizarea și a altor note din conținutul conceptului de artă populară, recurgerea la opera însăși pentru o deplină edificare, este cel mai bun îndemn pe care ni-l permitem.

Istoria filosofiei moderne. Societatea de filosofie. Omagiu prof. Ion Petrovici. Vol. I-II-III-IV.

O operă impresionantă și prin mărime — aproximativ 2500 pagini — și prin numărul acelor cari au scris-o.

Din prefața la întâiul volum, apărut în 1937, reiese că aceasta istorie a filosofiei trebuia să apară în trei volume masive. Socotelile nu s'au potrivit pentru că la sfârșitul anului trecut a apărut al patrulea iar în anul acesta, ultimul, al cincelea.

Aceasta întreprindere vastă, unică în literatura filosofică românească, impresionează și dă certificatul de cea mai autentică valoare gânditorilor noștri.

Am scris în altă parte că valoarea unei culturi stă în frecvența sintezelor, a privirii simultane asupra lucrurilor ; opera aceasta, prezentând diversitatea reliefului filosofic mondial, începând cu Renașterea și până în prezentul pe care-l trăim, este cel mai frumos și rodnic examen al culturii românești. Nu se știe însă dacă valoarea ei va fi răsplătită prin numărul cititorilor. La noi nici literatura ușoară nu găsește audiență la un prea mare număr de lectori, dar încă o astfel de lucrare, prea vastă pentru a putea înfrâna nerăbdarea și superficialitatea omului grăbit, prea scumpă pentru a se introduce în biblioteca intelectualului sărac — cel mai mare amant al cărților și prea „grea“, cerând un efort intelectual susținut la înălțimi de gând, impresionante.

Căștigul, în urma trudei cu o astfel de operă, este imens.

Pentru câțva timp, te izolezi de toată mizeria vieții, de tot ceea ce omul n'a știut să facă la fel cu gândirea sa nobilă. Ai ocazia să observi, cu covârșitoare tristețe, prăpastia în care-și ducă ființa umană o viață ratată, condamnată, neputincioasă și piscurile de spiritualism cari țâșnesc tot din aceasta făptură.

Acest veac al marilor răboaie are nevoie de o altfel de viață, dusă sub zodia spiritualității integrale. Omenirea trebuie să-și deplaseze zonele de luptă, spațiul în care înțelege să-și rezolve destinul, în universul spiritului, pentru că acesta constituie superioritatea lui și nu svârcolirea ucigătoare pe care o practică și animalele. Argumentele pentru o altă viață, alte coordonate pentru o altfel de determinare a planului vieții omenești, le găsești în zona în care fierbe covârșitoarea tindere a sufletului spre înălțimi: în filosofie.

Rostul unei Istorii a filosofiei este de a fixa, pe linia devenirii istorice, pe firul evolutiv al gândirii omenești, drama conștiinței umane. Parcurgând-o cu greutate, retrăești fazele celei mai sublime lupte pe care a dus-o omenirea, fără arme, fără morți: răboiera cu Marele necunoscut.

* * *

Volumul I. cuprinde gândirea filosofică dela Renaștere până la Kant. Notez capitolele mai importante: Tendințe ale noului spirit (Edgar Papu; René Descartes) (Constantin Noica), B. Spinoza (I. Brucăr), John Locke (V. Pavelco), Leibniz (C. Floru), Humanismul german (B. Irion). Vol. II. conține epoca dela Kant până la evoluționismul englez. Studiul lui Mircea Florian asupra lui Kant, peste 200 pagini, constituie piatra de încercare a volumului. Mai scriu despre: Schiller (Liviu Rusu), Fichte (Cervenco), Schelling (Anina Rădulescu-Pogoneanu), Hegel (D. D. Roșca), I. F. Herbart (S. S. Bărsănescu), Filosofia franceză, (Gr. Tăușan), Filosofia engleză, (Eug. Speranția) Despre actualizatul filozof Søren Kierkegaard scrie Nic. Balca. In vol. III. găsim: H. Spencer (Al. Posescu), Filosofia germană (mai mulți autori), W. Wundt (G. Nisipeanu), W. Ostwald (M. Boniuc), Fenomenologia. E. Husserl (Camil Petrescu), F. Nietzsche (Edgar Papu), Spengler (N. Totu). Capitolele mari din vol. IV. sunt: Filosofia franceză redactată de mai mulți autori, de relevat: Henri Bergson de T. Vianu, Filosofia anglo-americană, Filosofia italiană, Filosofia spaniolă. Sfârșitul volumului cuprinde câteva studii asupra orientărilor și perspectivei gândirii filosofice lu-

crate de Léon Brunschvicg, Jacques Chevalier, Henri Gouhier, René Hubert, Dr. Arthur Liebert, Dr. S. S. Marinescu, Gr. C. Moisil, Francesco Orestano și Abel Rey.

Volumul următor va trata numai despre filosofia românească.

După apariția întregii opere, ea va constitui cel mai frumos certificat pe care și-l dă cultura românească în aceste timpuri de aspră și intolerantă materialitate.

Revista Fundațiilor Regale, Decembrie 1939.

Cea mai bună publicație periodică de-a noi, apare regulat și cu un material la înălțime.

În acest număr poetul Arghozi publică poezia „Întoarcere“. Din mulțimea de versuri publicate în aceasta revistă, așteptăm cu nerăbdare un nou volum de poezii.

Din regretatul poet Goga se publică „Fărămituri“ poate fragmente dintr'un jurnal, la fel cu al lui Andrei Gide din N. R. F. : scăpărări de inteligență scăldată în aceeași emoție tumultuoasă, specifică poetului.

„Suntem tributari morții. Fiecare ceas, fiecare clipă ne cere o fărămitură din viață. Așa ne topim pe nesimțite. Soarele cu apusul lui de purpură e roșit din sângele nostru“.

Ion Marin Sadoveanu publică un fragment din romanul : „Cartea lui Ion Sântu“.

Poezii mai semnază — proprii, așa de rare, aproape uitate — Al T. Stamatiad. De vreo câțiva ani poetul „Trâmbițelor de aur“ își cheltuiește talentul talmăcind sensibilitatea altora.

Mai departe găsim proza atât de simpaticului Gh. Brăescu în romanul „Margot“. Acesta, la apariție, plin de întreg talentul scriitorului, va fi foarte mult gustat de cititori, pentru că le va descreți fruntea.

Criticul Vladimir Streinu publică traducerea tragediei „Horatiu“ din Corneille. Pentru exemplificarea afirmațiilor asupra traductibilității poeziei, aceasta ocazie e bine venită. Credem că vom mai reveni asupra acestei chestiuni.

I. Rădulescu-Pogoneanu publică un cuvânt introductiv la mult așteptatul vol. II. din „jurnalul“ lui Titu Maiorescu. „Jurnalul“ cuprinde însemnări dintre anii : 1881—1886. Prin rolul pe care l-a avut la căpătâiul culturii noastre, a cărei creștere a supravegheat-o și a ordonat-o, citirea acestui „jurnal“ ne va lămurii foarte multe probleme în legătură cu activitatea creatorului

„junimismului“. Prin notări scurte, telegrafice, prin răceala scrișului, însă prin bogăția informațiilor, aceasta carte constituie o lectură foarte instructivă. Maiorescu iese, dintre rânduri, așa cum a fost și nu așa cum, eventual, l-a falsificat, nu opinia contemporană, ci noi.

După desgropările de scrisori dintre Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu, corespondența dintre I. L. Caragiale și Paul Zorifopol, iată că revista publică scrisorile dintre Vlahuță și Caragiale, editate de Șerban Cioculescu.

Abstracție făcând de interesul literar pe care nu-l au sau biografic, foarte mare, scrisorile arată marea prietenie dintre cei doi scriitori. Vlahuță semna: „Prietenul tău vechiu și credincios, ca un câine de stână“. Un scurt studiu introductiv lămurește valoarea și fixează momentul biografic în care s'au trimis aceste răvașe.

Perpessicius continuă „jurnalul de lector“ inaugurat în numărul trecut. Notății din caleidoscopul impresionist al cărților și a faptului artistic în general.

Despre C. A. Rosetti, scrie G. Călinescu. Comediile lui Caragiale sunt studiate de un alt condei meșter: Pompiliu Constantinescu. Pe Șerban Cioculescu îl mai găsim în comentarii critice: Poezia lui Rilke în românește. Pe linia traducătorilor se așează: I. Pillat, Oscar Walter Cisek, Ion Barbu, Eugen Jebeleanu, G. Fanea (foarte slab), Maria Banus. Din toate traducerile se vede imposibilitatea aproape a efectuării lor.

Cronica, revista revistelor foarte bogate. Din structura generală a revistei reiese tendința de a ținea pas cu celebra revistă franceză „Nouvelle revue française“.

Nu e imitație ci o întâlnire în perfecțiune.

— *No. din Ianuarie 1940.*

Se deschide cu un fragment din „Divanul Persian“ transpus de Sadoveanu.

Versuri publică: Mihail Codreanu, Emil Giurgiuca. Gh. Brăescu semnează „Margot“ fragment. Al. O. Teodoreanu își cheltuiește energia de comentator comic al vieții în „Banalități paradoxale“. Autorul își silește geniul să se descarce în scrieri, în noduri de antimonii din cari iese și un adevăr divors dar și un răs ușor. Autorul „Măscăriciului Vălătuc“ filosofează glumind, jucându-se pe spinarea miilor de nepotriviți din viață.

Citind aceste paradoxe râzi, dar brusc te oprești din acest

potop de petrecere, într-o sugrumare de groază: în mijlocul hotului îndreptat înafară, te vezi pe tine însuși și viața ta.

Moștre: „Un comunist poate fi sincer sau inteligent. Când e sincer, vai de capul lui; când e inteligent vai de capul celorlalți“.

„Victor Hugo, era sobru și scria bine. Verlaine bea grozav și scria și el bine. Scribe era sobru și scria prost. Catul Mendès se îmbăta ca un cazac și tot prost scria. Ei, acum cu cine votezi, tinere poet? ”

„Cultura e ascensiune. Cu cât te duci mai sus, cu atât rămâi mai singur.“

„E paradoxal desigur că tocmai femeile cele mai frumoase să dea cele mai bune dovezi, că omul se trage din maimuță“ etc. etc.

Notez încă: regretatul profesor de literatură franceză dela Universitatea din București, Charles Drouhet publică „Influența franceză în poezia lui Macedonski“, Uruş Benador: Final; Eugen Angelescu: Intâmplarea și descoperirile științifice; Al. Iordan: Preocupările lingvistice și gramaticale ale lui V. Alexandri.

La rubrica „Comentarii critice găsim: Perpessicius: Jurnal de lector; S. Călinescu: I. Minulescu; P. Constantinescu: Un prozator distins (se vede că și acest critic a intrat definitiv în coloanele revistei); Șerban Cioculescu: Un centenar Stendhalian.

Din lipsă de spațiu, atât despre materialul pe care-l prezintă revista.

Citirea ei și frecventarea, regulată a paginilor „Revistei fundațiilor regale“ constituie un răgaz artistic în curgerea prozaică a timpului.

Gh. Corniș Pop.

Istoria Unirii Românilor de I. Lupaș, scoasă de Fundația Culturală Regală „Principele Carol“ (Cartea Satului Nr. 18) 400 pagini, 30 lei.

Această monumentală operă a eroditului profesor dela universitatea din Cluj, a fost tipărită încă în anul 1937, în 10030 exemplare, ed. I. și scoasă pe cheltuiala Fundației Culturale Regale „Principele Carol“. Dacă până azi ea n'a fost semnalată în coloanele revistei noastre, desigur dintr-o regretabilă scăpare din vedere, datorită poate timpului în care a apărut, când prea ne erau răvășite gândurile și diverse preocupările, ne facem azi o plăcută achitare de datorie prezentându-o cititorilor noștri, pentru valoarea ei incontestabilă.

Departa de a fi o lucrare pornită din acel spirit cam frecvent, dar cu totul nesincer, ce se manifestă cu prilejul anumi-

tor evenimente istorice, cartea aceasta este o operă pornită din dragostea de adevăr, documentată pas cu pas, cu date și citate din istoricii români și străini consacrați în materie prin obiectivitatea scrierilor lor, alambicată prin gândirea unui distins profesor, care se străduiește a fi cât mai folositor culturii naționale în genere și satului românesc, în special.

Nu vom încerca a face un rezumat al lucrării, cum se obișnuiește cu ocazia recenziilor, căci ar depăși cadrul modestei noastre reviste.

Care este esența, planul și scopul acestei admirabile lucrări, ne-o spune autorul cu modestie și căldură în cuvântul despre urzirea acestei cărți: „Prin scrisoarea din ziua de 4 Maiu 1934, cu Nr. 1118, Direcția Fundației Culturale Regale „Principele Carol“ îmi împărtășește că are de gând să tipărească o carte, „Despre Unirea Românilor“ adăugând că M. S. Regele și-a exprimat dorința ca ea să fie scrisă de mine.

Dorința regală a fost înțeleasă, după cuviință, ca o poruncă ce se cerea să fie împlinită.

Dar, ivindu-se în trecutul românilor mai multe întâmplări crestate la răbojul vremii cu numele de „Unire“, am fost nevoit să întreb: despre care „Unire“ mi se cere să scriu? *Despre toate* — a fost răspunsul.

După primirea acestui răspuns am înaintat planul lucrării cu propunerea ca ea să cuprindă șase cărți: lămurind cea dintâi *temeiurile Unirii Românilor*, a doua înfățișând pe scurt scurte începuturile și *creșterea Țărilor Române până în preajma celei dintâi Uniri*, a treia arătând cum s'a făcut și pentru ce a dăinuit așa de puțină vreme întâia Unire a Țărilor Române, a patra spicnind în lumina aceleiași idei întâmplările mai de seamă *dela întâia până la a doua Unire*, a cincia stăruiind cu deamănuntul asupra împrejurărilor cari au pregătit și infiripat *a doua Unire*, deschizând totodată calea spre *Unirea a treia și cea din urmă*, a cărei înfăptuire să fie istorisită în cartea a șasea.

Incuviințându-se planul acesta, trebuiau culese din mulțimea fără număr a întâmplărilor cu deosebire cele mai potrivite a da cititorilor putința să vadă limpede legăturile nesdruncinate, cari au dăinuit totdeauna între pământul strămoșesc și între fii poporului român, răsfirați sub felurite stăpâniri străine, putându-le garanta, de acum înainte, viețuirea împreună sub aceeași cărmuire românească, îndelung dorită și cu nenumărate jertfe răscumpărată de toți.

Văd acum cartea aceasta pornind la drum cu nădejdea să poată străbate prin casele tuturor celor doritori să cunoască mai deaproape temeiurile adânci și jertfele fără seamăn, cari sprijinesc Unirea Românilor.

Fie, ca toți cei sârguitori a culege din cuprinsul ei învățături de zidire sufletească, să aibă parte în cursul citirii de a-

tăta întărire și înălțare a cugetelor, câtă iubire de adevăr a călăuzit condeiu, care n'a pregetat să încerce a o scrie *pe înțelesul tuturor*."

Tipărită în condițiuni tehnice superioare — fiind expusă în pavilionul româneac la expoziția din Paris, în 1938 — scrisă „*pe înțelesul tuturor*“, ilustrată cu peste 70 gravuri și portrete, între cari se deosebește o reproducere în colorii după o pânză de D. Stoica, reprezentând „Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia“, pe coperta din față și având un preț atât de scăzut — 30 lei — sperăm că se vor împlini *nădejdi*le autorului, iar cartea „*va străbate prin casele tuturor*“ dorințelor de hrană sufletească și ale însetaților de a cunoaște adevărurile istorice asupra Unirii Românilor.

Apostolilor satelor, preoți și învățători, le revine sarcina realizării nobilelor nădejdi ale autorului și laudabilelor nizuinți ale Fundației Culturale Regale, stăruint pentru răspândirea acestei evanghelii românești în marea mulțime a poporului.

I. Curea.

CRONICĂ - INFORMAȚIUNI

— **Ședința comisiei juridice a Secției Învățătorilor Sălăjeni.** În ziua de 3 Ianuarie, această comisie și-a ținut prima ședință, fiind convocată de președintele Asociației Inv. din Sălaj pentru a rezolva chestiunile curente. La ordinea zilei a fost un diferend financiar între un învățător și un funcționar dela o instituție învățătorească, cererea altui învățător pentru restituirea unei sume de bani, încasată fără aprobare în scris și înfine reclamația unui membru din corpul didactic referitor la lemnele din Meseș, proprietatea «Casei de odihnă».

Comisiunea, în marginile competenței sale, și-a adus verdictul în cele trei chestiuni, verdict consemnat în obișnuitul Proces-Verbal.

În nota acestei informații, îndemnăm pe toți membrii corpului didactic din Sălaj ca pentru toate chestiunile cari necesită rezolviri judecătorești, să se adreseze la avocatul Secției noastre.

— **Pagina Juridică.** Incepând cu acest număr avocatul Secției noastre deschide în coloanele revistei «Pagina juridică», în care va trata, cu competență, chestiunile din acest domniu, dând și câte un buletin al diferitelor acte juridice în materie de învățământ, în cari, cei în cauză, își vor putea încadra cazurile respective.

Numire de director. On. Minister al Ed. Naționale cu Decizia Nr. 8906—1940, a numit pe dl. *Simion Oros*, pe data de 15 Ianuarie 1940, director la Școala Primară Nr. 1 din Zălau.

— **In nota programului publicat în revistă, No. 6—1939**, căutam redactori pentru diferitele rubrici. Înțelegând greutatea timpurilor, facem apel la puțin efort din partea acelor care doresc să-și vadă revista din ce în ce mai bună.

— **Retribuții colaboratorilor.** Tot potrivit acestui program, s'au luat dispoziții ca învățătorii cari au colaborat la revista «Școala Noastră» începând cu No. 6—1939, să fie retribuiți, în măsura posibilităților. Administratorul nostru a și trimis banii. Credem că și pe aceasta cale am răsplătit modest, în primul rând, o muncă, iar în al doilea, am îndemnat și pe alții să-și sacrifice câteva ceasuri de trudă, pentru a lucra în ogorul scrisului, în modesta noastră revistă.

— În numărul de pe Dec. opera, în scrisul D. G. S. Selyben dintr'o regretabilă greșală, s'a tipărit : „Elvira observă *mișcarea*“ în loc de „Elvira observă *schimbarea*“, cum era în manuscris. Cerem cuvenitele scuze.

Buletinul Inspectoratului Școlar al Jud. Sălaj

Circularele se vor înregistra imediat, comunica tuturor membrilor corpului didactic și executa întocmai

No. 7849—1939. **Complectarea datelor cuprinse în cataloge și matricola școlară.** Pentru luare la cunoștință și conformare comunicăm mai jos ord. Min. Ed. Naț. Nr. 224.397—1939: Către Inspectoratele Școlare Județene și de Ținut. Ministerul Educației Naționale a alcătuit matricola școalelor primare, în conformitate cu dispozițiunile legii și programei analitice, adăogând la notările obișnuite cu privire la situația elevului, date psihologice referitoare la fișa sa individuală. Ca atare, se aduce la cunoștință că, învățătorii sunt obligați să completeze datele cuprinse în catalog și matricolă, **nemai fiind cazul de a întocmi și fișe aparte, după modele puse în comerț.** Acestea n'au aprobarea Ministerului și nu sunt întocmite în conformitate cu imprimatele oficiale. p. Ministru, Stoian Stanciu. p. Director General, Barliba.

No. 277—1940. **Introducerea portretului M. S. Regelui în școlile primare.** Comunicăm mai jos în copie ord. M. Ed. N. No. 2217—1940, pentru luare la cunoștință: Potrivit autorizației Casei Regale No. 20040—1939, vă facem cu-

noscute că Ministerul aprobă a se introduce în școlile primare și secundare din țară, portretul Maiestății Sale Regelui, editat de Societatea Veterinarilor din Campania 1913 „Avântul Țării”, însă fără nici un caracter obligatoriu. Binevoii a comunica celor în drept.

No. 278—1940. **Anularea ordinului Min. No. 71951—1937.** Comunicăm mai jos în copie ord. M. E. N. No. 234.029—1939, pentru luare la cunoștință și conformare: Avem onoare a a vă face cunoscut că se anulează ordinul No. 71951 din 15 Iulie 1937, prin care Ministerul a dispus ca „părinții minoritari, cari au copii elevi la școlile de Stat, să fie scutiți de taxele pentru școală către confesiune”. Binevoii a lua măsuri în consecință. p. Director General, Indescifrabil. p. Șeful Serviciului, Ion Bănuță.

No. 39—1940. **Salarizarea inv. concentrați.** Având în vedere că, din lipsa rapoartelor exacte ale inv. concentrați se ivesc diferite dificultăți la salarizare, invităm în mod foarte serios pe toți învățătorii concentrați în cursul anului 1939—40, respective pe dñii directorii sau locuitorii lor să ne comunice de urgență următoarele: 1. Data primei concentrări. 2. Dacă au mai fost concentrați, data concentrării și desconcentrării, a doua oră sau a treia oră. 3. Gradul militar pe care îl au în prezent. 4. Dacă au optat pentru solda gradului militar. Acei cari nu se vor conform sau vor da rapoarte neexacte, vor fi aspru sancționați.

No. 8135—1939. **Filele anexe la carnetul de călătorie C. F. R.** Având în vedere împrejurarea că la ord. nostru Nr. 8135—1939, publicat în rev. „Școala Noastră” Nr. 4—1939 pag. 147, abia au răspuns câțiva învățători, atragem atențiunea celor interesați asupra acestui ordin și-i invităm să răspundă imediat, cunoscând că, acei cari vor înainta după termen cererea, nu va fi luată în considerare și anul acesta vor rămâne fără drept de călătorie cu reducere pe căile ferate. Fixăm un nou și ultim termen *pe 10 Februarie 1940*. Taxa de 10 lei al unei file ni-se va trimite în numerar, nu în timbre.

No. 8365—1939. **Ofensivă sanitară.** Ministerul de Interne cu ordinul Nr. 21.770 din 16 Decembrie 1939, a dat dispozițiuni privitoare la prevenirea și combaterea tifosului exantematic, împreună cu normele pentru combatere. Având în vedere că, numărul cazurilor de tifos exantematic a început în ultimul timp să crească din ce în ce mai mult în unele părți ale țării și că, dacă nu se vor lua măsuri serioase și urgente pentru combatere, aceasta boală va lua proporții care cu greu s'au putea stavili, producând mari savagii în sinul populației: reprezentanții diferitelor Ministere s'au întrunit în comisiune mixtă spre a coordona și unifica măsurile de combatere, a căror reușită depinde în primul loc de concursul desăvârșit al tuturor autorităților. Măsurile cele mai importante ce s'au luat de aceasta co-

misiune mixtă, pentru combaterea acestui flagel, sunt: „Concursul pe care trebuie să-l dea prefecturile, primăriile, jandarmii și școlile la executarea în condițiuni perfecte, a măsurilor indicate de organele sanitare respective. „Aprovizionarea băilor comunale și stațiile de deparazitare cu combustibil și personal de serviciu necesar“. „Contribuția obligatorie a primăriilor la micile reparațiuni a instalațiilor de băi și de deparazitare și punere la dispoziție de locatari de izolare“. „Punerea la dispoziție a mijloacelor necesare pentru transportul bolnavilor, suspecților și contactilor“, etc. Dnii învățători vor da concursul neprecupețit, la executarea acostor dispozițiuni, decâteori li-se va cere acesta.

No. 7764—1939. Memorii sprijinite cu acte pentru înaintare la grad I. Comunicăm mai jos în copie ord. On. Insp. Școl., Ținutul Someș No. 38531—1939, pentru conformare de către cei interesați: Domnule Inspector Județean, Onor. Minister al Educațiunii Naționale prin ord. No. 219240—1939, convocând consiliul inspectorilor generali primari pentru zilele de 15 și 16 Dec. 1939, se comunică următoarele: „Totodată Vă punem în vedere să se invitați pe învățătorii care au înaintat cereri pentru inspecția specială în vederea înaintării la gradul I, să Vă trimită de urgență memorii sprijinită pe acte, despre activitatea școlară și culturală desfășurată în timpul stagiului, urmând ca aceasta activitate să fie calificată în totalitatea ei, conform art. 162 al. e) din lege. Invoțătorilor cari nu vor înainta acest memoriu, nu li se va face inspecția specială. Evidența acestor învățători se va ține la Inspectorilor Generali Primari“. În consecință, ne veți înainta foarte urgent memoriile cerute. p. Insp. General, D. Mărgineanu. p. Șeful Secției, Indescifrabil.

No. 7794—1939. Eliberarea adevărurilor de curs primar. Comunicăm mai jos în copie ord. On. Insp. Școl. Ținutul Someș No. 37659—1939, pentru luare la cunoștință și strictă conformare: Domnule Inspector Județean, Vă facem cunoscut că Ministerul Educațiunii Naționale, prin ord. Nr. 214062—1939, ne încunoștințează că adeseori primește dela diferite autorități, adevăruri de curs primar, eliberate de direcțiunile școlilor, pe bază de mărturii ale cetățenilor din localitate. Aceste adevăruri nu au nici o bază legală, iar eliberarea lor făcându-se de complezență, constituie abuzuri, care pot fi diferite justiției. Pentru aceasta, veți pune în vedere tuturor direcțiunilor de școli primare să nu mai elibereze nici un fel de act care să dovedească terminarea cursului primar sau de „științe de carte“, decât în baza datelor aflate în arhiva școlii. Acolo unde nu există arhivă, din cauză că ar fi fost distrusă, în timpul războiului, singura posibilitate legală pentru obținerea unei adevăruri de curs primar este depunerea unui examen particular, în confirmarea cu legea și cu dispozițiunile date de Minister, în ne-numărate rânduri. p. Inspector General, D. Mărgineanu. p. Șeful Secției, Indescifrabil.